

PERSUÁZIA V POLITICKOM DISKURZE

1. Úvod

Vo svojej prednáške poukážem na viaceré aspekty témy, ktorá je mimoriadne široká, komplexná, interdisciplinárna, ukrývajúca v sebe veľké množstvo podtém a s nimi spojených problémov a obmedzení¹ vo výskume.

Predmetom môjho výskumu je používanie politického jazyka v podmienkach politického, sociálneho a mediálneho pluralizmu. Zdôvodnenie lingvistického prístupu si vyžaduje pochopenie jazyka a politiky, ktoré sa zameriava na jazykové konanie zúčastnených aktérov. S pragmatickým obratom v jazykovede sa sémantický prístup rozšíril nielen o pragmatické faktory, ale analýza jazyka ako formy sociálneho konania bola doplnená aj o pragmatický rozmer. Závislosť politických rozhodnutí od súhlasu iných vedie k uprednostňovaniu persuázie na všetkých úrovniach politiky. Tá zároveň dominuje vo všetkých typoch interakcií a textov a formuje ich lexiku a štruktúru celého jazykového konania.

S predmetom výskumu sú prepojené ciele, ktoré rozdelím do troch podskupín:

1. Pomenovať prostriedky persuázie,
2. zodpovedať otázku existencie jednotného modelu persuázie v politickom prejave a odôvodneného priradenia konkrétnych argumentov k argumentačným vzorcom,
3. preukázať kontinuitu a poukázať na úzke prepojenie v persuzívnom procese staršieho a súčasného obdobia.

Korpus

Do politického diskurzu patria viaceré typy textov, ide najmä o texty vytvorené politikmi a používané v politickej komunikácii (inštitucionálne) a zo širšieho pohľadu všetky texty venované politickým otázkam (implicitne). Môj doterajší výskum pokrýva obidve oblasti². Pre potreby tejto prednášky som si zvolila texty, ktoré patria do užšieho vnímania, z ktorých (odvolávajúc sa na cieľ č. 3) súčasný predniesol spolkový kancelár Olaf Scholz³ v Nemeckom spolkovom sneme. Ide o vládne vyhlásenie pri príležitosti „der Zeitenwende“⁴ tzv. novej epochy v súvislosti s vojnou na Ukrajine z dňa 2.3.2023. Druhý modelový text⁵ je z 5.3.1662, predniesol ho prešovský richtár a politik Ján Weber po roku od nástupu do funkcie richtára v Prešove „podľa prastarého zvykového práva na nemeckej fare [...] za početnej účasti ľudí“ pozvaným hosťom, najmä Jurajovi Selepečínimu, kaločskému arcibiskupovi, biskupovi Nitrianskeho biskupstva, hlavnému županovi, tajnému radcovi rímsko-cisárskeho veličenstva a zvolenému dvornému kancelárovi uhorského kráľovstva, ďalej mestskému parlamentu, ako aj obyvateľom mesta.

¹ Bližšie vysvetlené v ďalších častiach textu.

² Pozri zoznam publikovaných celoživotných výstupov.

³ <https://germania.diplo.de/ru-de/aktuelles/-/2585838>.

⁴ V Nemecku slovo roka 2022.

⁵ <https://digitale.bibliothek.uni-halle.de/vd17/content/pageview/13242496>.

Metóda a metodológia

Analýzu(y) politického diskurzu je možno uskutočniť na veľmi širokom priestore a sotva možno povedať, že jedna metóda má absolútnu prednosť pred ostatnými. Ide o kombináciu viacerých metód a prístupov, či už rétorického, v ktorom najdôležitejšiu úlohu má výskum jazykových jednotiek, ako aj spôsob tvorenia a inscenovania politického textu, pragmalingvistického, v ktorom ide o výskum jazykovej/rečovej činnosti ako odrazu obrazu sveta v ľudskom vedomí, o analýzu argumentácie a argumentačných techník a v neposlednom rade je to aj metóda kritickej analýzy diskurzu, ktorú v nemeckej a rakúskej škole zastupuje najmä Ruth Wodak(ová) (2019), podľa ktorej je diskurz historicky ovplyvnený, pričom jazyk sociálne procesy nielen odzrkadľuje, ale ich zároveň aj konštruuje.

V mojom výskume prevládajú najmä pragmalingvistické metódy pri zisťovaní explicitných a implicitných výpovedí, persuazívnych zámerov a argumentačných vzorcov. Diskurzívny prvok vidím v spojení s kultúrou, tradíciou, politickou situáciou v regióne, štáte, vo svete, v opise, vysvetlení a lingvistickej analýze.

V neposlednom rade spomeniem aj historicko-porovnávaciu metódu v súvislosti s rozborom ranonovovekého textu.

2. Terminologické vymedzenie, stav problematiky, problémy a otázky

Multidisciplinarita a interdisciplinarita sa prejavujú vo všetkých troch pojmoch obsiahnutých v názve tejto prednášky. Diskurz je jedným z najintenzívnejšie používaných pojmov nielen v humanitných vedách, ale aj v sociálnych, politických, mediálnych a iných oblastiach. Z tohto penza záujmového poľa sa vyvinulo nespočetné množstvo definícií a interpretácií. Niet sa čomu čudovať, v spomínaných vedách je predmetný pojem etablovaný približne od 50-tych rokov minulého storočia. Z uvedeného množstva spomeniem dva pohľady na definovanie diskurzu, ktoré vnímajú diskurz z užšieho pohľadu a definujú ho ako textovú jednotku prevyšujúcu svojím rozsahom vetu, pričom v tomto prípade môžeme hovoriť o čiastočnej synonymii s pojmom text (Halliday 1994), prípadne ako súbor výpovedí, resp. rečových/výpovedných aktov, ale aj ako dialóg. Širší pohľad zahŕňa sociálne a historické chápanie, systém spoločensky produkovaných a reprodukovaných významových praktík, viažucich sa na konkrétnu spoločenskú oblasť a súvisiacu s konkrétnym spoločenským dianím (Štefančík a Dulebová 2017), prepojenie reči a činnosti a neoddeliteľnosť komunikácie a konania, ale aj sústavu pravidiel, používanie slov a vzájomné vzťahy vo vyjadrovaní (Orgoňová a Dolník 2010) a mnohí iní autori.

Podobne ani druhý pojem, politický diskurz, nemá jednoznačnú definíciu, platí však že politický diskurz sa stáva politickým vtedy, keď sprevádza politický akt v politickej inštitucionálnej situácii (Štefančík a Dulebová 2017). Iné definície uprednostňujú model teórie výpovedných aktov a politický diskurz charakterizujú ako súhrn výpovedných aktov použitých v politických diskusiách, verejnej politike (Štefančík a Dulebová 2017). Tento model využili aj Orgoňová a Dolník (2010), ktorí politický diskurz definujú ako politické komunikačné akty v kontinuite politického diania v sledovanom priestore, ktorých aktérmi sú primárne politici, pracovníci médií, sekundárne verejnosť. Je potrebné opäť poukázať na fakt, že multidisciplinarita a interdisciplinarita sa prejavuje v prelínaní sa politického diskurzu s inými druhmi, napr. s právnickým, masmediálnym, reklamným, náboženským, ale aj hospodárskym a inými. Z uvedeného vyplýva, že tento pojem je mnohoaspektový, pričom sa v ňom miešajú sa prvky filozofické, sociologické, psychologické, antropologické, kulturologické a iné. V politickom diskurze⁶ zároveň zohráva úlohu osobnosť politika a jeho správanie. Všetky

⁶ O výskum politického diskurzu na Filozofickej fakulte v Prešove sa zaslúžili najmä kolegovia z Inštitútu rusistiky, ako aj z Inštitútu slovakistiky a mediálnych štúdií.

spomínané definície teda zdôrazňujú komunikáciu (komunikačné akty), ktorá (na rozdiel od osobnej komunikácie) využíva vlastné jazykové prostriedky (lexika, frazeológia), modeluje a prezentuje politické hodnoty, propaguje sociálny systém a využíva zámerné rečové stratégie. Ide teda o verbálnu komunikáciu vloženú do sociálneho a psychologického kontextu. So spomenutou inštitucionálnosťou úzko súvisí persuázia, resp. ovplyvňovanie recipienta, ktoré sa prejavuje jazykovo (v jazyku) a komunikačne (to sú vlastne tie hodnotové kritériá spoločnosti). Čím lepšie pozná autor svojich poslucháčov, tým lepšie vie, aké prostriedky, taktiky a stratégie má používať, aby ovplyvnil intelekt, vôľu a emócie recipienta, tým je vydarenejší jeho zápas o moc, čo v neposlednom rade exemplifikovali aj posledné predčasné voľby do Národnej rady Slovenskej republiky 30. septembra 2023.

Avšak ani persuazívna funkcia jazyka nie je jednoznačne definovaná. Nedá sa vymedziť jedna jediná definícia, avšak všetky vykazujú jednotlivé styčné body, ktoré spomeniem v ďalšej časti textu. Slovo pochádza z latinského „persuasio/persuadere“ a znamená prehovoriť alebo presvedčiť. V slovenskom Slovníku cudzích slov (Šaling a Šalingová 2003, s. 961) je persuázia charakterizovaná ako „spôsob ovplyvňovania prehováraním alebo poučovaním“. Knape (2003, s. 874) charakterizuje persuáziu nasledovne: je to „der eigentliche vom Kommunikator initiierte Überzeugungsprozess, dessen Ziel es ist, einen Standpunktwechsel herbeizuführen“⁷. Podľa Grünerta (1984, s. 31) je persuazívna funkcia jazyka zameraná aj na zvýšenie informovanosti a slúži na zdôvodnenie, analýzu, kritiku, politického konania, teda slúži aj ako politická reklama (Grünert 1984, s. 36).

Spomínané styčné body definícii vidím v tom, že ju autori definujú ako najdôležitejšiu funkciu politického jazyka⁸, ako stratégiu⁹, ktorá pomáha(la) politikom presadiť svoje požiadavky, myšlienky, a tak ovplyvniť poslucháčov a čitateľov (Eyer 1987, Mann(ová) 2000, Guttke 2010, Yakushevich(ová) a Arning(ová) 2012, Schönbach 2013 a i.). Druhým styčným bodom je ovplyvňovanie názorov adresátov/argumentovanie a tretím je premyslený výber vhodných jazykových prostriedkov. V prvom prípade nie je zo strany prijímateľov explicitne viditeľný žiadny osobitný postoj. Politik (vysielaťel) vysiela/ponúka → adresát prijíma. Pri ovplyvňovaní/argumentovaní si adresát vytvára postoj k zámeru politika, čo však jednoznačne nevedie k tomu, aby bol politik akceptovaný, pričom v tomto prípade môže dôjsť k zmene postoja. Vhodnosť a premyslený výber jazykových prostriedkov stavajú politika do neľahkej situácie, ide o výzvu, pretože jeho intenciou je prinútiť adresáta, aby sa vzdal existujúceho postoja a prijal iný. Ale ako to dosiahnuť? Ako prinútiť adresáta, aby uveril? Je to ťažké dosiahnuť najmä v tom prípade, ak ide o zmenu hodnôt, ktoré sú osobitnou formou kultúrnych predstáv, a sú pevne zakotvené v mentálnej štruktúre ľudí. Určujú sociálne správanie ľudí a práve táto ich funkcia spôsobuje, že sa ťažko menia. Z toho vyplýva, že persuáziu by sme mali chápať ako aj ako mentálny proces, v ktorom sú tri hlavné prvky. Kombinácia intelektu, predstavivosti a emócií. Odosielateľ presvedčivého posolstva musí nielen presvedčiť svojich poslucháčov nachádzajúcich sa v určitom pásme intelektových schopností, ale musí použiť aj svoju predstavivosť na stimulovanie ich obrazotvorných schopností a apelovať na ich city, a tým ich prinútiť konať.

Zhrňujúco môžeme ešte raz skonštatovať, že v prípade persuazívnej funkcie

- a) ide o cielené a vedomé vysielenie posolstva cieľovej skupine a zároveň ovplyvňovanie adresáta s cieľom uspokojenia vlastnej intencie¹⁰,

⁷ Ide o proces presvedčania, ktorý iniciuje komunikátor a ktorého cieľom je uskutočnenie zmeny postoja.

⁸ Pri pojme politický jazyk vidím jeho terminologickú nejednoznačnosť.

⁹ Termín stratégia vidím ako problematický, keďže neexistuje iba jedna jediná stratégia.

¹⁰ V tomto prípade rozumiem pod pojmom intencia motiváciu a zámer zmeniť existujúcu realitu.

- b) ide o formu komunikácie, pričom sú komunikačným kanálom¹¹ prenášané vlastné informácie a posolstvá,
- c) ide o komplexný jav so všetkými zložkami, ktoré vystupujú ako predstavy¹²,
- d) ide o dobrovoľnú zmenu postoja k existujúcej skutočnosti v smere pozitívnom, negatívnom alebo neutrálnom¹³.

Müller(ová) (1999, s. 13) rozlišuje tri typy persuzívnych zmien: zmenu názoru, pričom ide o krátkodobú vnútornú zmenu, zmenu postoja, čo je dlhodobá vnútorná zmena a zmenu konania, čo je dlhodobá zmena, ktorá sa prejavuje na konaní jednotlivca. Persuázia je tiež každý pokus presvedčiť niekoho, aby urobil určitú činnosť alebo aby zaujal určitý postoj, avšak nič sa nehovorí o spôsobe a prostriedkoch, ktorými sa zmena postoja dosiahne (Dieckmann, 1981, s. 39).

3. Uveriteľnosť a zmena postoja pomocou persuzívnych prostriedkov

Aby sme mohli odpovedať na vyššie položenú otázku, ako sa dá prinútiť adresát, aby uveril intencii politika (vysielateľa), musíme rozpoznať prostriedky persuázie. Prikláňam sa k deleniu Kleina (2016, s. 21-23), ktorý vidí persuzívny potenciál v troch oblastiach, v použitých jazykových prostriedkoch, výpovedných aktoch a v rétorickej oblasti.

V oblasti **lexiky** hovorí Klein (2016, s. 21) o použití kognitívnych, emocionálnych a normatívnych aspektov mieriac na ovplyvnenie (riadenie) myslenia, cítenia a správania. Zvolené lexémy často odkazujú na veľmi zložité otázky a apelačne a príťažlivo ich pomenúvajú. Dieckmann (2005) vyčleňuje štyri skupiny lexém:

K inštitucionálnej lexike sa radia lexémy, ktoré pomenúvajú inštitúcie, politické procesy, osoby, úrady, oblasti politiky a i., napr. parlament, rada starších, výbor pre vnútorné záležitosti, voľby, odstúpenie, kráľ, prezident, zahraničná politika, kultúrna politika, ústava, zákon, vládny program, opozícia, koalícia, senát, minister, premiér, migračná politika a ďalšie.

Do oblasti rezortnej/(odbornej) lexiky spadajú lexémy používané najmä na odbornú komunikáciu v rámci politických oddelení – rodičovský dôchodok, poisťné, miliónárska daň, zdravotné odvody a ďalšie.

Najtypickejšou oblasťou politickej lexiky je ideologická lexika/politický slovník, ktorá je typická pre verejnú politickú komunikáciu. Je ústrednou pre perspektívu problematických otázok, o ktorých sa má politicky rozhodovať alebo ktoré sa majú politicky hodnotiť. Charakterizuje ju (okrem všeobecného významu) predovšetkým ideológia a hodnotiaci a deontický potenciál. Napr. rovnosť šancí, udržateľnosť, anexia, vojna, utečenecká lavína, demokracia, sloboda, solidarita, právo na azyl, politický utečenec a ďalšie. Práve táto ideologická lexika je rozlišujúcim kritériom slovníka politických aktérov patriacich k rôznym ideovým spektrám (Klein 1989). Druhým znakom ideologického slovníka je ideová viazanosť významu slov.

Do poslednej skupiny lexém sa radia tie, ktoré nemožno zaradiť do predchádzajúcich skupín a kategórií. Ide o lexémy viažuce sa na prejavy politickej komunikácie, ale patriace aj do všeobecnej slovnej zásoby. Napr. vzostup, popretie alebo kríza, ktoré sa v politických textoch vyskytujú zvlášť často, pričom táto skupina je pomerne nepresná.

¹¹ V tomto prípade ide zároveň aj o schopnosť recipienta spracovať posolstvo/ informáciu pozitívne, negatívne alebo neutrálne. Tým sa zmení jeho postoj. V prípade reklamy ide o masovú komunikáciu, t. z. neosobnú komunikáciu, ktorá neponúka príležitosť priameho osobného kontaktu.

¹² Pod predstavami mám na mysli psychologický obsah, t. z. zmyslové spomienky, očakávania alebo abstraktné myšlienky.

¹³ Najprv sa postoj musí zmeniť na neutrálny, až potom sa môže začať formovať protipostoj (Kubáni, 2004, s. 84).

V súvislosti s lexikou si môžeme položiť otázku, ktorá pred niekoľkými rokmi zamestnávala lingvistov zaoberajúcich sa problematikou existencie jazyka práva. Existuje politický jazyk? Odpoveď na túto otázku nie je jednoznačná, avšak na základe doterajších výskumov môžeme existenciu samostatného politického jazyka poprieť. Ide o používanie jazyka v politike alebo skôr o špecifický politický slovník. Dieckmann (2005) zdôvodňuje toto konštatovanie faktom, že politika nie je typická predmetová oblasť, ale „komplex činností a funkcií“. Podobný názor zastáva aj Girth (2015), ktorý o politike hovorí, že sa nevyznačuje jasne vymedzeným odborným slovníkom. Politika totiž môže pokrývať všetky oblasti ľudského a spoločenského života. Každé slovo a každý predmet sa za určitých podmienok môže stať politickým, pretože do politickej slovnej zásoby prenikajú odborné slová z iných tematických oblastí, a preto sa v politických textoch môžu objaviť slová ako poistenie, reklama, kovid a ďalšie (Kášová a Tomášiková 2016; Kášová 2017; Kášová 2020; Kášová a Tomášiková 2021 a i.).

Guttker (2010, s. 302) uvádza v politických textoch lexémy s persuazívnym účinkom, ktoré nazýva kľúčovými slovami a radí medzi ne lexémy, syntagmy, viacslovné pomenovania, metafory typu studená vojna, železná opona a ďalšie. Zo sémantického pohľadu sú to slová, v ktorých sa koncentruje program alebo tie, ktoré pomenúvajú nejaký cieľ, do určitej miery sa v nich ukrýva aj evaluácia, apel, déontika. Dieckmann (2005) hovorí o ideologickej polysémii – slová patria do rôznych politických zoskupení a môžu byť rôzne používané. Z pragmatického pohľadu sa stáva slovo kľúčovým vtedy, ak v spoločnosti dosiahne význam a aktuálnosť, v politike nadobudne jasný normatívny prvok. Až používaním v určitom kontexte sa sláva slovo „kľúčovým“ v rámci parole.

V oblasti **výpovedných aktov** a argumentácie sa persuazívnym potenciál prejavuje veľmi intenzívne. Tento výskum však prináša najviac obmedzení. Prvým obmedzením je skutočnosť, že tradičná teória výpovedných aktov (TVA) Austina (2004) a najmä Searla (2007) môže prispieť len obmedzene a nepriamo k objasneniu otázky, čo je to persuažia. Z hľadiska charakteristík výpovedného aktu ide o teóriu jedného výpovedného aktu, avšak singulárny typ výpovedného aktu persuazie neexistuje (Ortak 2004, s. 72). Persuažia sa radí najmä k asertívnym, direktívnym a komisívnym výpovedným aktom. Ďalším problémom teórie výpovedných aktov ako nástroja na analýzu persuazie spočíva v tom, že akty, ku ktorým sa musí priradiť, teda perlokučné výroky, nie sú ani rovnakej povahy, ani rovnakého druhu. Austin (2004) a Searle (2007) sa venovali predovšetkým vymedzeniu ilokučných aktov a perlokúcií nevenovali pozornosť (a o tú práve pre presvedčanie ide). Van Eemeren a Grootendorst (1984) dokonca nazývajú Austinovu kategóriu perlokučného účinku „odpadkovým košom, ktorý má zakryť tie najdiskutabilnejšie a najnepodobnejšie dôsledky jazykového používania“ (van Eemeren a Grootendorst 1984, s. 26) a Marcu (2000) nazýva perlokúcie „achillovou pätou teórie rečových aktov“. Účinok ilokúcie sa prejaví (môže prejsť) v dialogickom kontexte, taktiež v monologickom, avšak až s odstupom času (a výsledok nemusí byť želaný). Teda teória výpovedných aktov sa zaoberá intenciou a lokúciou a neodpovedá na otázku, prečo ten istý rečový akt môže viesť k rôznym účinkom/výsledkom. Z uvedeného vyplýva, že v kontexte skúmania persuazívnej komunikácie narážame na viaceré limity teórie výpovedných aktov.

O definíciu typu výpovedného aktu persuažia sa (okrem iných) pokúsil Guttker (2010), pokladám ju za vydarenú a pripájam sa k nej. O persuazívnom výpovednom akte hovorí, že nie je neutrálny, nejde v ňom len o sprostredkovanie informácie, ale o zmenu postoja a reality na strane adresáta. Zmenu(y) uvádza formou inštruktívnou: niečo je také a nie iné, verifikačnou: pravdivé-nepravdivé, pravdepodobné-nepravdepodobné, evaluačnou: dobré-zlé, pekné-škaradé, axiomatickou: platí-neplatí, emotívnou: mať rád (milovať)-nenávidieť, voluntatívnu: urobiť-neurobiť (Guttker 2010, s. 160).

Všeobecne platí, že sa persuažia konštituuje z rečového konania dvoch komunikantov a preto sa v protiklade k Austinovmu a Searlovmu chápaniu nemôžu skúmať izolovane od výpovednej sekvencie formálne ani obsahovo (Mann(ová) 2000, s. 60). A opäť sa pripájam ku Guttkerovi

(2010, s. 166) a jeho persuazívnej schéme, v ktorej politik (vysielateľ) vykoná vecné posúdenie (faktické zhodnotenie) situácie (problému, daného stavu, veci), uvedie tvrdenie, návrh na riešenie, výzvu. Persuazíva sa teda skladajú z viacerých čiastkových konaní, prostredníctvom tohto konania (týchto konaní) oznamuje politik adresátovi svoj cieľ (zámer), pričom chce u adresáta dosiahnuť akceptabilitu svojho konania tým, že uvádza presvedčivé argumenty. Intencia politika spočíva v tom, aby ovplyvnil zmenu postoja u adresáta tak, že adresát urobí prehlásenie o prijatí intencie politika vzhľadom k cieľu (obsahu) výpovede. Z toho vyplýva, že persuazíva¹⁴ sledujú v prvom rade cieľ konania tak, že ho robia pre adresáta akceptovateľným a súhlasným. Politik uvádza účinné¹⁵ argumenty, dôkazy a závery.

Odvolávajúc sa na Guttkeho (2010, s. 178) zhrniem definíciu persuazív: Sú to dvojkoľkové, sekvenčne závislé výpovedné akty, ktorých úlohou je podnietiť adresáta ku konaniu (toto majú spoločné s direktívami), pričom intencia politika je presvedčiť/prehovoriť adresáta, prijať jeho intenciu a zmeniť postoj, zo strany politika je pritom potrebná argumentácia¹⁶ a podmienkou je akceptácia cieľa rečového konania adresátom. Persuazíva sa od direktív odlišujú tým, že nemajú sankcie za neposlúchnutie. Typ persuazie závisí od intencie predkladateľa. V závislosti od zámeru bude pokus o presvedčanie odlišný (obhajovať názor alebo žiadať o konanie). A spomeniem aj Kostu (1995), ktorý považuje persuaziu za samostatný typ výpovedného aktu. V definícii persuazív spomínam argumentáciu. Zastávam názor, že persuažia a **argumentácia** veľmi úzko súvisia. Zaujímavá je otázka, či je medzi nimi rozdiel? Vychádzať zo skúmania argumentácie znamená obmedziť sa na výpovede (výroky), formálne na argumentáciu ako jazykový proces, na zdôvodňovanie a vyvracanie názorov ako zložky interakcie, obhajovanie stanoviska. Je potrebné zdôrazniť, že argumentovanie a persuažia tvoria celok, ako už vyššie uvádzam. V prípade argumentácie, ktorá je vo všetkých ohľadoch úspešná, je poslucháč presvedčený v tom zmysle, že buď prijíma alebo odmieta vyjadrený názor, na ktorý sa argumentácia vzťahuje. V takom prípade argumentácia s persuazívnou silou tvorí úplný celok. Argumentácia¹⁷ je činnosť, ktorú vykonávame prakticky neustále, pričom používame jazyk. Schopnosť argumentovať patrí k dôležitým aspektom ľudskej inteligencie a tvorí základ kritického myslenia človeka. Lange (2009, s. 138) definuje argumentáciu ako schopnosť ísť do detailov, vnesenie svetla do vecí, vybratie toho správneho osvetlenia, ktoré slúži na rozjasnenie problematiky, alebo v jazyku právnikov – presvedčiť konkrétnymi argumentmi. Boettcher (1983, s. 63) charakterizuje argumentáciu ako rečový prejav alebo text, ktorý obsahuje množstvo rozličných jazykových prostriedkov, ako napr. preto, lebo, teda, z uvedeného vyplýva, z toho vyplýva, to znamená, logicky. Či však niekto argumentuje alebo nie, to sa nedá len podľa týchto prostriedkov jednoducho určiť. Argumentácia pozostáva z predkladania argumentov a zohľadňovania protiargumentov. Sprehľadňuje názor argumentujúceho, ktorý sa snaží poslucháča presvedčiť, presadiť svoje vlastné stanovisko a prípadne priblížiť rozličné názorové postoje (Schoenke(ová) 1981, s. 73). Grác (1988, s. 270) vyčleňuje ako osobitný druh argumentu vo forme výzvy apel (na rozum, na fantáziu, na vieru, na čin, na vôľu, na náladu), ktorého argumentačná sila spočíva v emocionálnom nátlaku, hoci emocionálne môžu pôsobiť aj racionálne argumenty a ktorý nemá hodnotu sám osebe, ale v kontexte, ktorého sa dotýka. Tvrdí pritom, že „uplatnenie vhodného apelu v presvedčovacom procese je účinnejšie ako aplikácia desiatich racionálnych argumentov“. Racionálne argumenty prestávajú pôsobiť vtedy, ak prijímateľ vníma podávaný argument cez svoje city. Výskumu argumentácie sa venuje

¹⁴ Mann(ová) (2000) vypracovala vlastný model persuazívnych rečových aktov, v ktorých v niektorých ohľadoch nachádza styčné body s Kostom (1995). Vymedzuje persuaziu nielen od direktívnych a argumentačných výpovedných aktov, ale aj od „s persuaziou nesúvisiacich obmedzení“, t.z. manipulácie.

¹⁵ Z nášho pohľadu môžeme dokonca hovoriť o rôznych stupňoch persuazie podľa použitia jazykových prostriedkov.

¹⁶ K téme argumentácie sa vraciam vo viacerých svojich štúdiách, pozri zoznam literatúry.

¹⁷ Z latinského „arguere“ – namietat’.

(predovšetkým) rétorika (Kolmer a Rob-Santer(ová) 2002; Lange 2009) a aj právne vedy, ktoré sa zaoberajú formálnym základom argumentácie, t. z., že hľadajú odpoveď na otázky čo je a ako vzniká argument a protiargument a aký je medzi nimi vzťah. Moderná teória argumentácie v sebe zahŕňa matematickú logiku v súvislosti s analýzou jednotlivých pojmov, techník a argumentačných metód.

Schuh a Watzke (1983, s. 139-140) rozlišujú tri typy argumentácie, pri ktorých kladú do popredia dôraz na argumentačný zámer: Plauzibilnú argumentácia, ktorá predstavuje najbežnejší typ argumentácie, pričom ide o argumentovanie na základe „zdravého rozumu“. Dôraz kladie na všeobecné ľudské skúsenosti. Cieľom tohto typu argumentácie sú jemne presvedčivé argumenty s vlastným názorom. Účinok takého argumentu je bezprostredne presvedčivý. Druhým typom je racionálna argumentácia, ktorá je založená na logickom uvažovaní za použitia rozličných foriem argumentačného materiálu ako napr. čísiel a štatistík. Cieľom tohto typu argumentácie je zvýšenie dôveryhodnosti výpovede. Výsledkom je vysoká presvedčivosť. A posledným typom je morálno-etická argumentácia, ktorá sa opiera o eticky vhodné vzory a verejne uznávané osobnosti s vysokým morálnym a sociálnym kreditom. Cieľom tohto typu argumentácie je zvýšenie vlastnej dôveryhodnosti. Účinok je emočný a trvalý¹⁸.

Na základe kritérií logiky definuje Búcker (2004) argumentáciu ako postupnosť výrokov, z ktorých niektoré (premisy) slúžia ako dôkaz alebo dôvod pre iný výrok z tejto postupnosti výrokov (záver). Pod pojem „argument“ spadajú aj entymémy, t. j. sylogizmy, ktoré sú na jazykovom povrchu neúplné.

Z pohľadu teórie výpovedných aktov nepatrí argumentácia k žiadnemu z piatich Searlom (2007) vyčlenených ilokučných tried. Aj túto problematiku môžeme vysvetliť, odvolávajúc sa na Wagnera, na základe výpovedných plánov, ktoré Wagner (2001, s. 96) nazýva aj výpovednými stratégiami. Výpovedný plán charakterizuje ako jazykovo-výpovednú časť komunikačného vzoru, podľa ktorého si komunikátor vyberá takticky a/alebo strategicky vhodné a účinné jazykové prostriedky, majú pritom neustále na zreteli komunikačnú situáciu. Komunikátor realizuje vo svojich výpovedných plánoch výpovedné akty, ktorými predstavuje poslucháčovi svoje názory. K takýmto výpovedným aktom patria predovšetkým zdôvodnenie a dokazovanie, ktoré patria do ilokučnej triedy asertív. Zdôvodňovaním komunikátor ponúka vhodné argumenty, ktorými podporuje svoj názor a zároveň sa týmito argumentmi pokúša zmeniť myslenie adresáta. Dokazovaním udáva dôvody, ktoré majú poslucháčovi slúžiť ako dôkazový materiál. Argumentovanie môže byť zároveň aj predstupňom presvedčenia/prehovorenia. Wagner (2001, s. 357) uvádza, že pri presvedčaní sa komunikátor pokúša svoj vlastný názor sprostredkovať takým spôsobom, aby bol pre poslucháča akceptovateľný. Samozrejme musí pritom uvádzať prijateľné dôvody. Presvedčanie je porovnateľné so zaliečaním sa alebo aj lichotením. Ako sme už spomenuli, nepatrí ani jeden zo spomenutých výpovedných aktov k základným, sú to výpovedné stratégie, ktoré komunikátor sprostredkuje prostredníctvom ilokučných typov.

Podmienkou argumentácie je určitá kontroverzia a cieľom rečovej činnosti je zmeniť kontroverziu na platný výrok pomocou argumentov.

Politik (vysielateľ) realizuje výpovedný typ TVRDENIA, ktorý je podľa Guttkeho (2010, s. 183) prototypickou iníciaľovou ilokúciou predvídajúcou (naznačujúcou) pochybnosti. Politik vyjadruje propozíciu s pravdivostným tvrdením, ktoré adresátovi signalizuje, že politik je pripravený obhájiť si správnosť obsahu (svojho tvrdenia, svojej výpovede, povedaného) pomocou argumentácie (Hindelang 2010). K spornej asertívnej ilokúcii, pridáva politik

¹⁸ Na tomto mieste je potrebné podotknúť, že namiesto racionálnej argumentácie (ako protiklad používa Lange (2009) termín „rafinovaná“ argumentácia) môže hovoriaci na poslucháča apelovať. Ilokučný typ apelovať však už patrí do ilokučnej triedy direktívnych výpovedných aktov.

(vysielateľ) komisívny výpovedný akt CHVÁLY. Ilokučný zámer tohto výpovedného aktu je vyjadriť psychický stav „chcieť“ a oznámiť, čo bude politik robiť a zaviazat' sa k tomu. Tu je však podriadený primárnemu argumentačnému výpovednému aktu ZDÔVODNENIA. Pri realizácii výpovede vysielateľa ide zdanlivo aj o hodnotenie artikulovaných skutočností, za ktoré by chcel vysielateľ prevziať zodpovednosť ako konajúci subjekt. Sporný teda nie je propozičný obsah, ale skôr prijateľnosť konania propagovaného politikom. V tomto ohľade politik argumentuje v prospech spornej ilokúcie inou ilokúciou.

Argumentácia je teda komplexné rečové konanie, ktoré pozostáva z dvoch výpovedných aktov, predstavujúcich argumentáciu predloženú v prospech spornej tézy a tézu alebo záver, do ktorého sa má sporná téza transformovať (Guttke 2010, s. 184). Argumentácia obsahuje viaceré ilokúcie, okrem tvrdenia aj chválu, rétorické otázky, prísľub, apel, pričom v argumentácii je najdôležitejšia ilokučná zložka výpovede.

Pozrime sa však na celú argumentačnú štruktúru (Searle 2007, Wagner 2001): Lokúciu argumentácie je potrebné vnímať ako zdôvodňovanie, ktoré sa uplatňuje interaktívne (v diskusii je napríklad tento krok spojený so zapojením oponenta). Politik v rámci lokučného čiastkového výpovedného aktu zrealizuje argumentačný krok, t.z. sformuluje vlastný názor a povie/vysloví vlastný názor, pričom môže/nemusi použiť odborný jazyk. K jazykovým prostriedkom patrí – podľa mňa, je správne, som presvedčený, že prispejeme k istote, slobode, keď, považujem to za funkčné, keď/že a iné.

Ilokúcia argumentácie je záležitosťou porozumenia zo strany poslucháča. Porozumenie argumentácii môžu uľahčiť rétorické štylistické prostriedky. Pokus o presvedčenie možno strategicky optimalizovať. V diskusii sa vyskytujú aj protiargumenty (Mann(ová) 2000, s. 126). Politik používa argumenty, presviedča o svojej pozícii, zdôvodňuje svoj postoj uvedením/uvádzaním argumentov (napr. faktov, základných princípov, odborných názorov), používa rétorické figúry, rozvíja vlastné argumentačné schopnosti vlastnú argumentačnú stratégiu. K jazykovým prostriedkom patrí – považujem to za obzvlášť efektívne/legitímne, pretože..., ak si uvedomíme, že..., rozhodne treba vziať do úvahy, že ..., je isté, že ... , je faktom, že..., nemôžeme prehliadať skutočnosť, že..., vôbec tomu nerozumiem, neviem to pochopiť, pretože..., vôbec s tým nemôžem súhlasiť a iné. Osobitne zdôrazním používanie adverbii, ktoré je v ilokučnej časti nespochybniteľné: určite, skutočne, nepochybne a iné.

Posledným čiastkovým výpovedným aktom v celej štruktúre je perlokúcia, ktorá je záležitosťou prijatia alebo odmietnutia zo strany adresáta. Z uvedeného vyplýva, že cieľ ilokúcie sa realizuje pomocou ilokučnej perlokúcie „argumentovať/presviedčať“. Výskyt želaného účinku (zaujatie postoja alebo zámeru konať) (ne)závisí od politika alebo jeho intencie, ale od posúdenia argumentácie adresátom. Na zvýšenie pravdepodobnosti prijatia argumentácie adresátom sú potrebné ďalšie podmienky, ku ktorým patrí už vyššie spomenutá dôveryhodnosť politika (vysielateľa), akceptácia argumentácie politika (spojená s mentálnym nastavením a kultúrnym zázemím adresáta), vyvodenie a zdôvodnenie rozhodnutia vo vzťahu k nesúhlasu zo strany adresáta, prípadne to, čo je intenciou vysielateľa, rozhodnutie adresáta v súlade s intenciou vysielateľa.

Na tomto mieste ešte spomeniem sémantiku ilokučných typov PRESVIEDČAŤ/PREHOVÁRAŤ (k tomu sa viaže prijať), pričom ide o nenásilnosť, kooperáciu, racionalitu, hľadanie spoločného riešenia a PRESVEDČIŤ/PREHOVORIŤ, pri ktorom do hry vstupujú emócie, strach a demagógia. Oba typy sú nesynonymné, vzájomne nezávislé, avšak je dôležité poznamenať, že prijatie nie je cieľom presviedčania, ale len pozorovateľnou reakciou naň. Cieľom politika (vysielateľa) je presvedčiť a to je vnútorný stav adresáta, ktorý je neoveriteľný, nepozorovateľný, viditeľný len v jeho konečnom konaní. Ak politik (vysielateľ) argumentuje, nemusí vždy sledovať presvedčovací zámer. Teda v prípade „argumentačných výpovedných aktov“ môže politik (vysielateľ) realizovať odlišné intencie.

Môže napríklad adresáta len na niečo UPOZORNIŤ, INFORMOVAŤ ho, OBOZNAMOVAŤ ho.

Zhrnújúco môžem konštatovať, že argumentácia obsiahnutá v iných výpovedných aktoch je persuzívna vtedy, ak politik zamýšľa adresáta presvedčiť/prehovoriť. Preto persuzia zahŕňa argumentáciu, naopak to však nemusí platiť. Pretože u persuzív je najdôležitejší čiastkový výpovedný akt lokúcia (u vysielateľa) a perlokúcia (u adresáta), pričom pri argumentatívach je najdôležitejší čiastkový výpovedný akt ilokúcia.

Porovnaním persuzie a argumentácie dochádzame k záveru, že teória výpovedných aktov nedokáže odpovedať na otázku, či je persuzia perlokučným aktom alebo účinkom. Vzťah medzi intenciou a účinkom nie je kauzálny, ale ani podmienený. Účinok je len pravdepodobný. Ilokúcia a perlokúcia tvoria protiklad, a práve tu sa začína rozlišovanie medzi presvedčaním a presvedčením. Presvedčanie sa uskutočňuje v argumentačných štruktúrach, pričom argumentáciu treba chápať nie ako formálnu logiku, ale ako logiku každodennosti, ktorá odvodzuje svoju platnosť z interakcie. Podľa teórie výpovedných aktov spočíva persuzívna sila v lokúcii, t. j. v samotnom výroku, zatiaľ čo ilokúcia len určuje typ účinku. Úspech persuzie v perlokučnom čiastkovom výpovednom akte súvisí s ochotou adresáta ¹⁹ spolupracovať, t. z. s ochotou prijať predložené argumenty, s čím zas súvisí predvídavosť a kompetentné vystupovanie vysielateľa. Persuzia sa od argumentácie líši svojím cieľom. Kým cieľom persuzie je získanie zmeny postoja zo strany adresáta, cieľom argumentácie môže byť snaha o získanie zmeny postoja zo strany adresáta, avšak argumentácia môže slúžiť aj len na vyjasnenie názorov alebo spoločného porozumenia. Persuzia v sebe ukrýva hodnotiace súvislosti. Argumentácia je teda ilokučný prostriedok perlokučnej komunikácie (Mann(ová) 2000; Ortak 2004; Staffeldt 2007a iní). V porovnaní s direktívami sa persuzíva vyznačujú vzťahom závislosti alebo povinnosti adresáta voči vysielateľovi (o. i. Eyer 1987; Kopperschmidt 1976).

Poslednou oblasťou persuzívnych prostriedkov, ktorá je však veľmi úzko prepojená s dvomi vyššie uvedenými je **textová** oblasť (Klein 2016). V politickej komunikácii existuje veľké množstvo textových typov a žánrov, pričom jednotlivé žánre vo väčšine prípadov poukazujú na ich obsah, foriem interakcie so zameraním sa na inštitúciu, adresáta, politické úlohy a ciele. Ak teda hovorím o persuzii z pohľadu textu, mám na mysli klasické rétorické stratégie, ku ktorým patrí INFORMOVANIE o súvislostiach a ich VYSVETĽOVANIE, argumentácia, kognitívny rozmer, emocionalizácia ²⁰ a vzbudenie silných afektov a s tým súvisiace vytvorenie pozitívnej nálady. Tieto rétorické stratégie sa vyskytujú vo verejných textoch, t. z. v parlamentných vystúpeniach, debatách, protestných nótach, ale aj v textoch neverejných zasadnutí frakcií, kde nachádzame zmes racionálnych, emocionálnych a morálno-normatívnych presvedčacích stratégií. V odbornej komunikácii, do ktorej sa radia posudky, znalecké vypočutia, spočíva presvedčanie v persuzívnej sile analýz, odbornej argumentácie, ale aj v objektivite moci, t. z. či a ktoré záujmy sa za tým skrývajú. V zábavných formátoch ako televízia, bulvár závisia persuzívne šance od nárokov na „entertainment“. Vo vnútornej politickej komunikácii zohráva dôležitú úlohu VYJEDNÁVANIE, persuzívne úkony sú základnými prvkami vyjednávania, teda argumentovanie za vlastnú pozíciu, lákanie prostredníctvom ponúk, hľadanie spoločných kompromisných riešení, ale aj VYTÝKANIE, ktoré je spojené s persuziou hrozby ²¹. Zo stylistického hľadiska ide o nepriamu direktívu v tom zmysle, že sa politik vo všeobecnosti zámerne vyhýba priamej polemike, svoje vlastné

¹⁹ V tejto súvislosti opäť spomeniem manipuláciu, ktorá v sebe nesie kritérium neslobody rozhodovania na strane adresáta, persuzia v sebe toto kritérium neukrýva.

²⁰ K tomu pozri Kášová (2014, s. 365-380 a aj 2015, s. 52-66).

²¹ Veľmi pekným príkladom je momentálna situácia predsedu strany Hlas Petra Pellegriniho, ktorého príklon na jednu alebo druhú stranu vládneho spektra označujú politológovia za „Sofiinu voľbu“ a samotného predsedu pomenúvajú „drahou nevestou“.

stanovisko však formuluje relatívne vecne so zámerom, poskytnúť ho prijímateľom ako jediné možné (správne) riešenie (Eroms 2014).

Do textovej oblasti radím aj topiku, teda určité pravidlá, podľa/pomocou ktorých vysielateľ argumentuje. Argumentácia chápaná ako proces riešenia sporných stanovísk s výsledkom, že sa dosiahne konsenzus, ale nezriedka s výsledkom, že spor zostáva alebo že sa dokonca vyostří, disponuje fixnými konšteláciami, ktoré pozostávajú z viacerých komplexných topických vzorov, teda typov argumentov. Komplexné topické vzory sú relevantné aj pre politický diskurz. Politické konanie je založené na postupnosti jednotlivých argumentačných typov. Tu sa opäť odvolávam na Kleina (2016), ktorý rozlišuje tie typy argumentov, ktoré patria do jadra a tie, ktoré patria na perifériu. K centrálnym priraduje dátový, príčinný, dôsledkový, hodnotiaci, hodnotový (topos princípov), konečný, topos schopnosti, záverový topos a k okrajovým topos výhodnosti/užitočnosti, nevýhodnosti/zbytočnosti, definície, hrozby, humanitarizmu, spravodlivosti, zodpovednosti, záťaž, financií, skutočnosti, čísel, práva, autority, kultúry, zneužívania a mnohé iné (Reisigl 2007 a i.)

4. Exemplifikácia vybraných²² persuzívnych prostriedkov

Cieľom politického prejavu je čo najjasnejšie prezentovať svoje názory adresátom a presvedčiť ich, aby konali podľa politikovho želania. Politik používa argumentáciu a určité štylistické prostriedky na dosiahnutie želaného účinku. V úvode sa musí snažiť upútať pozornosť a pripraviť tému. V druhej časti si pripravuje argumentáciu a predstaví fakty. Tretia časť slúži argumentácii, z ktorej možno neskôr vyvodiť logický záver. Grünert (1984, s. 5) hovorí o politických prejavoch v Nemecku ako o konfrontácii so súčasnou alebo budúcou politickou a sociálnou realitou. V tomto kontexte je politický prejav zrkadlom politickej vôle a konania. Na základe teoretických úvah uvedených na predchádzajúcich stranách, uvádzam nasledovné príklady:

PRÍKLAD 1a:

Olaf Scholz²³ vstupuje do témy emocionálnym citátom z denníka ukrajinskej spisovateľky a fotografky Yevgenie Belorusets:

Heute vor einem Jahr, am siebten Tag des russischen Angriffskrieges gegen die Ukraine, notierte die ukrainische Autorin Yevgenia Belorusets in ihr Tagebuch:

*„Draußen höre ich wieder eine **Explosion**. In solchen Minuten überfällt mich die **Angst**, und ich überlege, wie ich mich selbst und die Menschen, die ich liebe, aus dieser Situation **retten** kann.“ Weiter schrieb sie: „Jetzt ist die Zeit, **tapfer zu handeln** und gegen den **Aggressor** **starke, wirksame Mittel** zu finden. In meiner Fantasie spielen sich jetzt schon hundert Varianten ab, wie das alles **aufhören** kann, wie der **Krieg endet**, in diesem konkreten Moment.“*

- L: odvolávajú sa na Dornseiffa a jeho slovník Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen (2004, s. 343) patria vybrané lexémy do skupiny č. 18. Gesellschaft, podskupina 18.29 Krieg. Ide o ideologickú lexiku s hodnotiacim aspektom (hrozba), verbálne tvary v sebe nesú aspekt želaní.
- TVA: Vstup odvolaním sa na citát, ktorý je zároveň VAROVANÍM (upozornením na skutočnosť) (AVA). V citáte sa objavuje vyjadrenie nebezpečenstva verbálnymi tvarmi

²² Pre potreby tejto prednášky nepokladám celotextovú analýzu za potrebnú. Vyzdvihnem najdôležitejšie a najfrekvencovanejšie vzorce. V modernom diskurznom prístupe nejde o kvantitatívne údaje, ide o správne zvolený výber analyzovaných skutočností.

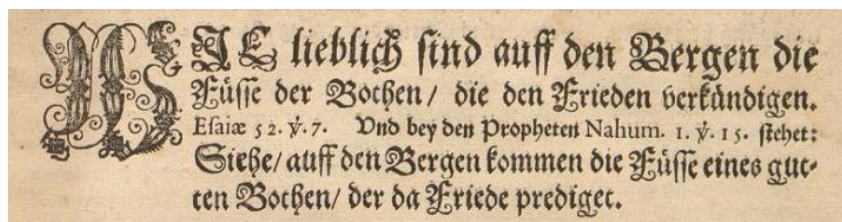
²³ <https://germania.diplo.de/ru-de/aktuelles/-/2585838>.

warnen, alarmieren a to z pohľadu TVA patrí aj k ilokučnému typu DVA. Citát vnímam aj ako APEL (DVA), poukazujúci na strádanie v časoch vojny a aj ako vyjadrenie HROZBY (DVA). Zároveň sa v ňom ukrýva NÁDEJ (EVA).

- c) TO: Z pohľadu argumentačného typu ide o plauzibilnú argumentáciu, teda hodnovernú argumentáciu, ktorá je najbežnejším typom argumentácie „zdravým rozumom“, s odkazom na všeobecne ľudské a typické skúsenosti v zovšeobecnených výpovediach. Jej cieľom je ľahko uchopiteľné zdôvodnenie vlastného názoru a účinkom okamžité presvedčenie. Čiastočne však v tejto výpovedi vnímam aj morálno-etickú argumentáciu s odkazom na spoločensky uznávané osobnosti. Jej cieľom je zvýšenie vlastnej dôveryhodnosti a účinok je emocionálny a veľmi udržateľný. Ide teda o argumentačnú techniku autority a citácie. Z pohľadu topiky uvediem hodnotový topos ako aj topos hrozby a spravodlivosti a topos dôsledkov (vojna, strach).

PRÍKLAD 1b:

Aj Ján Weber vstupuje do problematiky citátom, ktorý sa však (najmä vzhľadom na vyše 360 ročný rozdiel medzi textami) líši jazykovými prostriedkami (citáty z Biblie), ktorými je vyjadrený, nelíši sa významom, pretože tak isto túži po mieri .

*Wie lieblich sind auff den Bergen die
Füße der Boten/ die den Frieden verkündigen.
Esaia 52. v. 7. Und bey den Propheten Nahum I. v. 15. stehet:
Siehe/ auff den Bergen kommen die Füße eines gut=
ten Boten/ der da Friede prediget.*

Aké vzácne sú na vrchoch nohy blahozvestcov, ktorí hlásajú pokoj. Izaiáš 52,7²⁴. Prorok Nahum 1,15²⁵ riekol: Hľa, na vrchoch nohy toho [...] ²⁶, ktorý hlása pokoj.

- a) L: Ide o ideologickú lexiku s hodnotiacim aspektom (Frieden), verbálne tvary v sebe nesú aspekt želania (Frieden verkündigen).
- b) TVA: Vstup odvolaním sa na citát, ktorý je zároveň INFORMÁCIU (upozornením na skutočnosť) (AVA). Aj tento citát vnímam aj ako APEL (siehe) (DVA) , poukazujúci na dôležitosť zachovania mieru a zároveň v ňom vidím NÁDEJ (guter Bote, Frieden predigen) (EVA).
- c) TO: Z pohľadu argumentačného typu ide o plauzibilnú argumentáciu. A zároveň v tejto výpovedi vnímam aj morálno-etickú argumentáciu s odkazom na spoločensky uznávané osobnosti (Gott). Topos hodnotenia sa nachádza v lexémach spojených s hlásaním pokoja (mieru). Konečný topos vidím vo výpovedi (mier je vzácny).

²⁴ Biblia - Sväté písmo – evanjelický preklad. Izaiáš, 52. kapitola, 7. verš. Vydavateľ: Tranoscius. In: <<https://www.bible.com/sk/bible/644/ISA.52.SLB>>

²⁵ Biblia - Sväté písmo – preklad Roháček. In: <<https://www.bible.sk/sk/rohacek/nahum/1/15>>

²⁶ V origináli len časť verša. Hľa, na vrchoch nohy toho, ktorý zvestuje radostné veci, toho, ktorý hlása pokoj. Sláv, Júda, svoje slávnosti, plň svoje sľuby! Lebo už viac nepôjde cez teba belial; bude celý vyplienený....

Ako vidíme hneď v prvom príklade, dôležité persuazívne lexikálne prostriedky sú vo forme kľúčových slov a výrazných viet, ktoré lingvisticky slúžia na odhalenie argumentačného diskurzu a aj ako dôkaz toho, že dôležité (formatívne) pojmy a základné propozície nie sú nesystematické ale majú argumentačné uznávanú systematiku.

PRÍKLAD 2a:

Olaf Scholz v ďalšej časti zdôvodňuje (ZDÔVODNENIE) výber vstupu do témy a argumentačne silnými jazykovými prostriedkami explicitne poukazuje na svoju intenciu.

Ich habe dieses Zitat ausgewählt, weil ich es wichtig finde, dass wir ukrainische Stimmen hören, wenn wir über Russlands Krieg in der Ukraine diskutieren.

V nasledujúcej časti tvrdí (TVRDENIE), že v tejto vojne je potrebné počúvať ukrajinský hlas, pretože UA chce od prvého dňa začatia vojny koniec, nik iný po mieri netúži viac ako UA a/ale cesta k mieru si vyžaduje odvážne konanie, tu stavil na emociálnu stránku – túžba po mieri, odvážne konanie a časový faktor – už od začiatku.

Ich meine, Yevgenia Belorusets bringt zwei zentrale Gedanken zum Ausdruck.

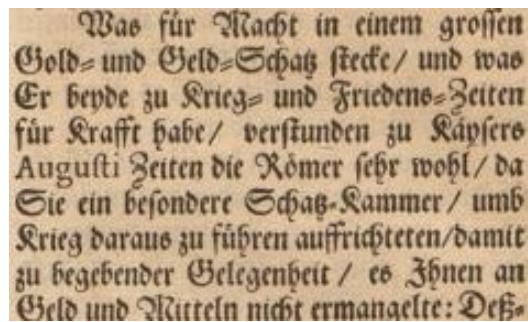
Erstens: Die Ukraine will, dass dieser Krieg endet – vom ersten Kriegstag an. Jede Ukrainerin, jeder Ukrainer sehnt sich nach Frieden, mehr als irgendwer sonst.

Zweitens: Der Weg hin zu diesem Frieden erfordert tapferes Handeln. Frieden schaffen, das bedeutet eben auch, sich Aggression und Unrecht klar entgegensetzen.

- a) L: Opäť ide o ideologickú lexiku s hodnotiacim aspektom (Frieden, tapferes Handeln, Krieg), verbálne tvary v sebe nesú aspekt želania/výzvy (hören wir die ukrainischen Stimmen). Využíva onomaziologický aspekt na potvrdenie emócií v jeho enumeračnej podobe (Ukrainerin, Ukrainer, Ukraine), atribútovú podoba s aspektom implicitnej morálky Russlands Krieg, stupňujúci tvar, zámeno jeder, adverb klar, wichtig.
- b) TVA: ZDÔVODNENIE (AVA), politik zdôvodňuje svoje konanie, pričom sa pokúša sa aj pôsobiť na zmenu v postoji adresáta a zároveň zdôvodňuje svoju intenciu a z nej vyplývajúce budúce správanie a konanie. Asertívne výpovedné akty sú ukázkovým ilokučným typom na oddeľovanie ilokúcie a perlokúcie. Teda medzi pokusom o zdôvodnenie a vydareným zdôvodnením.
TVRDENIE (AVA), politik konštruje situáciu, vyjadruje realitu – tak je to naozaj, tvrdením sa politik zároveň zaväzuje udávať ďalšie dôvody a vysvetlenia, čím sa odlišuje od konštatovania. Prezентuje želania ľudí, ktoré uvádza ako príklad a apeluje na odvahu.
- c) TO: Za argumentačný typ považujem racionálnu argumentáciu, ktorá je presvedčivá, a tvrdenie je podložené. Cieľom tohto typu je zvýšiť dôveryhodnosť vlastného tvrdenia s účinkom vysokej presvedčivosti. Z topického pohľadu vyzdvihujem príčinnú schému, ale aj topos princípov (túžba po slobode) a záverový topos, topos humanitarizmu (každý má nárok žiť v mieri).

PRÍKLAD 2b:

Ján Weber spája vojnu i mier s financiami tvrdiac, že na obidva stavy sú potrebné finančné prostriedky.

Was für Macht in einem grossen
Gold=und Geld=Schatz stecke/ und was
Er beyde zu Krieg= und Friedens=Zeiten
für Krafft habe/ verstanden zu Käysers
Augusti Zeiten die Römer sehr wohl/ da
Sie ein besondere Schatz=Kammer/ umb
Krieg daraus zu führen auffrichteten/ damit
zu begebender Gelegenheit/ es Ihnen an
Geld und Mitteln nicht ermangelte: Des.

Aká sila sa skrýva v zlate a peniazoch a akú moc majú v časoch mieru i v časoch vojny, to dobre vedeli už Rimania v časoch cisára Augusta, keď zriadili špeciálnu pokladnicu, z ktorej by mohli financovať vojnu, aby im potom nechýbali v týchto časoch peniaze.

- L: Vyzdvihujem lexémy Macht, Krieg= und Friedens=Zeiten, ktoré stoja v opozícii, čím sú argumentačne silnejšie. Ide o ideologickú lexiku.
- TVA: TVRDENIE (AVA), politik tvrdí, že vojna stojí veľa finančných prostriedkov, ktoré sú využiteľnejšie v mierových časoch. Týmto tvrdením sa pokúša pôsobiť na adresáta a zároveň implicitne PREDPOVEDÁ svoje budúce konanie.
- TO: Za argumentačný typ považujem racionálnu argumentáciu, tvrdenie je podložené, ako aj morálno-etickú argumentáciu s odkazom na spoločensky významných osobnostiach z dejín cisára Augusta a Rimanov, ktorí boli považovaní za civilizačne vyspelých a teda aj vhodných nasledovania. Z topického pohľadu vyzdvihujem príčinnú schému, ale aj záverový topos a topos financií a histórie, ako aj topos výhodnosti (je potrebné mať pripravené financie).

PRÍKLAD 3a:

Olaf Scholz používa aj rétorické otázky, ktoré v sebe tiež ukrývajú veľký persuzívny potenciál. Ako sa môže UA dopracovať k spravodlivému mieru?

Vor dem Hintergrund so unterschiedlicher Haltungen: Wie also kommt die Ukraine dem Ziel eines gerechten Friedens näher? Ich sage bewusst: die Ukraine. Denn sie wurde angegriffen. Ihren Bürgerinnen und Bürgern drohen Gewalt und Unterdrückung. Sie kämpfen um ihre Freiheit und die Existenz ihres Landes. Darum kann und wird es keinen Friedensschluss über die Köpfe der Ukrainerinnen und Ukrainer hinweg geben.

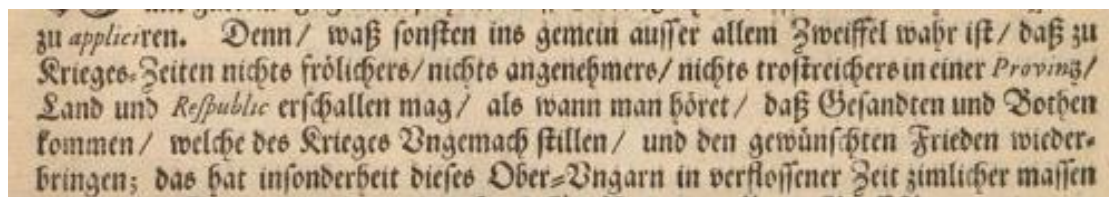
- L: Ide o ideologickú lexiku s negatívnym hodnotiacim aspektom (sie wurde angegriffen, Ihren Bürgerinnen und Bürgern drohen Gewalt und Unterdrückung, sie kämpfen), verbálne tvary v sebe ukrývajú aspekt morálneho konštatovania, opakovanie názvu krajiny a jej obyvateľov pôsobí na emócie adresáta.
- TVA: Politik lokučne kladie otázku, na ktorú odpoveď pravdepodobne aj čiastočne pozná, takže ilokučne nejde o OTÁZKU ale o TVRDENIE (AVA), ktorým sa politik (vysielateľ) snaží adresátovi priblížiť vlastný názor. Rétorické otázky sú vlastne

nepriame tvrdenia. Keďže v tomto prípade odpoveď je (pre nás) jasná, nie však pre druhú stranu (agresora) a nie je jasné, ako postupovať, využíva ilokučný potenciál otázky, aby si vyjasnil ďalší krok.

- c) TO: Za argumentačný typ považujem racionálnu argumentáciu aj morálno-etickú argumentáciu. Z topického pohľadu spomením motivačný topos, ako aj topos hodnotenia a normy.

PRÍKLAD 3b:

Aj Ján Weber využíva často rétorické otázky ako argumentačnú možnosť. To, že mier je hodnota, ktorú si musíme neustále chrániť, pretože vo vojne sa ubližuje nevinným a zároveň prináša nevídané utrpenie všetkým, si Weber jasne uvedomoval a písal o nich vo viacerých častiach svojho diela. V príklade hovorí o všeobecnej pravde v podobe otázky, hoci explicitne nevyznačená otáznikom na konci výpovede.

*Denn/ waz sonst ins gemein auffser allem Zweifel wahr ist/ daß zu
Kriegeszeiten nichts fröhlichs/ nichts angenehms/ nichts trostreichs in einer Provintz/
Land und Republic erschallen mag/ als wann man höret/ daß Gefandten und Bothen
kommen/ welche des Krieges Ungemach stillen/ und den gewünschten Frieden wieder=
bringen; das...*

14

„[...] čo v čase vojny nezaznie radostnejšie, príjemnejšie, potešujúcejšie v regióne, krajine a štáte, ako keď začujeme prichádzať vyslancov a poslov, ktorí tišia zlo vojny a prinášajú želaný mier“...

- a) L: Ide o ideologickú lexiku (zu Krieges=Zeiten, welche des Krieges Ungemach stillen, den gewünschten Frieden wieder=bringen) s pozitívnu i negatívnou konotáciou. V tejto časti upriamim pozornosť na lexémy *Provintz*, *Land* a *Republic*, ktoré doplním aj lexémou *Staat*²⁷, ktorá sa však v tomto citáte nenachádza, pretože ju Weber používa synonymne s lexémou *Republic*.
- b) TVA: Politik lokučne kladie otázku, na ktorú odpoveď pravdepodobne aj čiastočne pozná, takže ilokučne nejde o OTÁZKU ale o TVRDENIE (AVA), ktorým sa politik (vysielateľ) snaží adresátovi priblížiť vlastný názor. Rétorické otázky sú vlastne nepriame tvrdenia.
- c) TO: Za argumentačný typ považujem plauzibilnú argumentáciu „zdravým rozumom“. Z topického pohľadu spomením záverový, hodnotový topos, ako aj topos normy.

PRÍKLAD 4a:

²⁷ Sémantika slova štát sa vyvíjala postupne (v. Polenz 1994), najprv v 14. st. to bol *Rang*, *Amt*. S Machiavellim sa do sémantiky na prelome 15. a 16. st. doplnil komponent vládnutia a lexéma *Fürstenhof* sa používala ako *Hofstaat*. Avšak mohla to byť skupina, inštitúcia ale aj financie na kniežacom dvore, či diplomatické vzťahy. Až za Friedricha druhého Pruského v 18.st. sa približujeme k súčasnej sémantike slova vo význame *Diener des Staates*, čo sémanticky znamená oscilovanie medzi *Verwaltung* a *Verfassung*. Počas oslobodzovacích bojov, v období romantizmu pribudol k sémantike emocionálny a národný komponent, ktorý u Hegla viedol až k *Staatsvergottung*. Pre Hegla je štát najvyššou autoritou a najväčšou zodpovednosťou. Podobné sémantické posuny registrujeme u lexém *Politik* a *Demokratie*.

Olaf Scholz v tomto príklade vysiela posolstvo ruskému prezidentovi s jasným zámerom výzvy. *Das Ergebnis ist eine **klare Botschaft der Weltgemeinschaft an Putin: Ziehen Sie Ihre Truppen zurück! Dann ist dieser Krieg augenblicklich vorbei.** Es ist wichtig, dass **Putin** diese Botschaft von Ländern **weltweit** hört; das habe ich in meinen Gesprächen mit dem **brasilianischen Präsidenten** und zuletzt mit dem indischen **Premierminister in New Delhi** betont.*

- a) L: Ide o ideologickú lexiku s negatívnym hodnotiacim aspektom. Globalizovanie výzvy (celé svetové spoločenstvo, weltweit) zvyšuje jej výzvový účinok, ktorý je doplnený informáciou o „jasne“ zrozumiteľne formulovanej nespochybniteľnej výzvy.
- b) TVA: Politik sa obracia na agresora a vyzýva (VÝZVA/APEL) (DVA) ho k činnosti ukončenia agresie. V tomto prípade ide o ilokučnú triedu direktív, vysielateľ vyzýva na zmenu stavu, obracia sa na kompetentnú osobu. Naliehavosť výzvy podčiarkuje výkričník na konci. Zároveň ako dôkaz správnosti svojho riešenia zdôrazňuje dôležitosť spolupráce a spoločného postupu viacerých silných mocností. Pri tomto ilokučnom type však máme viac možností: Politik (vysielateľ) sa snaží zaviazat adresáta k budúcemu konaniu, ktoré je viac-menej v záujem vysielateľa, ale môže byť aj v prospech adresáta. Politik je odkázaný na kooperáciu s adresátom. Politik (vysielateľ) apeluje na odvahu, deklaruje svoju predstavu o dosiahnutí mieru – je to záväzok EU a USA. Pritom rozlišujeme aj tri silové stupne v ilokučných typoch: rozkazovať: politik (vysielateľ) nie je závislý od súhlasu adresáta, vyzývať: bez spolupráce sa nič nedosiahne, prosieť: politik (vysielateľ) je úplne závislý od adresáta.
- c) TO: Za argumentačný typ považujem racionálnu argumentáciu aj morálno-etickú argumentáciu. Z topického pohľadu spomením motivačný topos, ako aj topos želania, ako aj topos záťaže (musia byť zrealizované kroky na zmenšenie tejto záťaže). Topos naliehavosti (je nutná okamžitá reakcia).

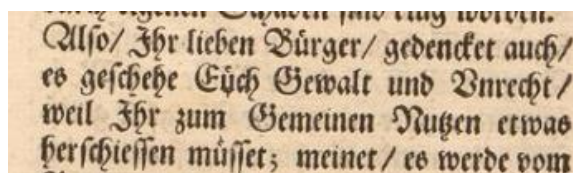
15

V ďalšej časti sa zároveň obracia na kolegov (vyzýva ich) v Južnej Amerike, v Ázii, aby sa k pridali k jeho intencii.

*Meine Botschaft an **Peking** ist klar: **Nutzen Sie Ihren Einfluss in Moskau, um auf den Rückzug russischer Truppen zu drängen! Und liefern Sie keine Waffen an den Aggressor Russland!***

PRÍKLAD 4b:

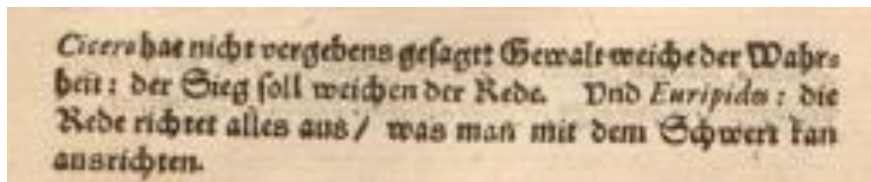
Aj Ján Weber veľmi často využíva tento ilokučný typ vo svojom prejave.

*Also/ Ihr lieben Bürger/ gedendet auch/
es geschehe Euch Gewalt und Unrecht/
weil Ihr zum Gemeinen Nutzen etwas
herschießen müßet;...*

Teda, milí občania, pomyslite na to, že hoci sa vám dostáva bezprávie a násilie, musíte v prospech nás všetkých niečo obetovať.

V inej časti apeluje na diplomatické riešenie slovami Cicera a Euripida:

Cicero hat nicht vergebens gesagt: Gewalt weiche der Wahrheit: der Sieg soll weichen der Rede. Und Euripides: die Rede richtet alles aus/ was man mit dem Schwert kan ausrichten.

*Cicero nenadarmo povedal: Násilie má ustúpiť pravde a víťazstvo má ustúpiť dohode.
A Euripides povedal: Aj slovami dosiahneš to, čo by si dosiahol mečom.*

- a) L: Vo výpovedi sa nachádzajú lexémy bezprávie a násilie spadajúce do ideologickej lexiky, podobne aj pravda, víťazstvo, dohoda, meč. Dôveryhodnosť zvyšuje odvolanie sa na osobnosti z histórie Cicero a Euripides.
- b) TVA: Politik sa obracia na adresáta a vyzýva (VÝZVA/APEL) (DVA) ho k činnosti v prvom prípade priamo, v druhom prípade nepriamo pomocou citátov významných osobností. V tomto prípade ide o ilokučnú triedu direktív.
- c) TO: Za argumentačný typ považujem racionálnu argumentáciu aj morálno-etickú argumentáciu. Z topického pohľadu spomeniem v prvom prípade motivačný topos, ktorým sa situácia vyhodnocuje, ako aj o topos spravodlivosti (s každým by sa malo zaobchádzať rovnako), v druhom prípade topos histórie.

Rozdiel oproti súčasným výpovediam vidím v obsahovej zložke apelu. Kým súčasnosť apeluje proti akémukoľvek bezprávniu, minulosť nabáda k obetovaniu (sa).

16

PRÍKLAD 5a:

V teoretickom vstupe som spomenula, že argumentácia nemusí nevyhnutne sledovať zmenu postoja, ale sa viaže na informáciu. Uvádzam príklad z prejavu Olafa Scholza:

Ich weiß, in diesem Haus findet dieser Kurs breite Zustimmung über die Fraktionen der Regierungsparteien hinaus. Dafür, sehr geehrter Herr Merz, bin ich Ihnen und den Kolleginnen und Kollegen der CDU/CSU-Fraktion dankbar.

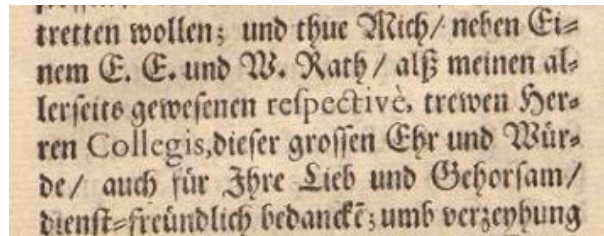
Alle, die zu dieser gemeinsamen Kraftanstrengung beitragen können, sollten das tun. Ich bin Annalena Baerbock und Boris Pistorius sehr dankbar, dass sie zusammen mit mir gezielt bei unseren Verbündeten dafür werben – übrigens mit Erfolg:

- a) L: Ide o lexiku, ktorá sa viaže k inštitucionálnej oblasti (frakcia, opozícia, koalícia - Regierungsparteien) a implicitne upriamujú vlastné mená pozornosť na rezortnú lexiku Annalena Baerbock(ová) ako spolková ministerka zahraničných vecí a Boris Pistorius ako spolkový minister obrany, okrem toho vidím vo výpovedi aj interakčnú lexiku – vynaloženie síl.
- b) TVA: Politik ďakuje (POĎAKOVANIE) (EVA) za jednotu v parlamente týkajúcu sa pomoci UA, ale aj za sprostredkovávanie kontaktov s inými rovnako zmýšľajúcimi krajinami (najmä ministerke zahraničných vecí Annalene Baerbock(ovej) a ministrovi obrany Borisovi Pistoriusovi). Politik ilokučne vyjadruje pozitívne hodnotenie a úctu za to správne, čo adresát vykonal. Je to ilokučná trieda expresív (z etymologického hľadiska súvisí *danken* s *denken* = *im Kopf behalten*).

- c) TO: Za argumentačný typ považujem racionálnu argumentáciu aj morálno-etickú argumentáciu. Z topického pohľadu spomeniem motivačný topos, ako aj topos skutočnosti (realita je práve taká a nie iná), topos zodpovednosti (politici konajú tak, aby našli riešenie).

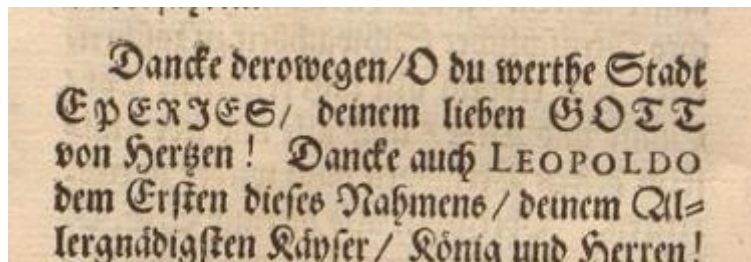
PRÍKLAD 5b:

Aj Ján Weber často využíva ilokučný typ ďakovania.

... und thue Mich/ neben Ei=
nem E.E. und W. Rath/ als meinem al=
lerseits gewesenem respectiven treuen Her=
ren Collegis, dieser grossen Ehr und Wür=
de/ auch für Ihre Lieb und Gehorsam/
dienst= freundlich bedanckē...

Všetkým blahorodiam a excelenciám v mestskej rade, mojim všetkým rešpektovaným a verným pánom kolegom chcem prejaviť česť a úctu a srdečne sa im poďakovať za ich ústretovosť a vernosť v službe.

*Dancke derowegen/ O du werthe Stadt
EPERJES/ deinem lieben GOTT
von Herzen! Dancke auch LEOPOLDO
dem Ersten dieses Nahmens/ deinem Al=
lernädigsten Kayser/ König und Herrn!*

Preto sa zo srdca poďakuj, ó, ctené mesto Prešov, svojmu milostivému Bohu! Poďakuj aj Leopoldovi, prvému tohto mena, svojmu najmilostivejšiemu cisárovi, kráľovi a pánovi!

- a) L: Ide o lexiku, ktorá sa viaže k inštitucionálnej oblasti (mestská rada) a zároveň v druhom prípade o najvyššiu inštitúciu – GOTT. Podobne je použité vlastné meno cisára Leopolda I. ako záruky prosperity mesta a krajiny.
- b) TVA: Politik ďakuje (POĎAKOVANIE) (EVA) kolegom za ústretovosť a vernosť, cisárovi za jeho schopnosti a zásluhy, Bohu za ochrannú ruku, ktorú drží nad mestom a jeho obyvateľmi.
- c) TO: Za argumentačný typ považujem racionálnu argumentáciu aj morálno-etickú argumentáciu. Z topického pohľadu spomeniem principiálny topos, ktorý je implicitne

ukrytý v menách a „funkciách“ zodpovedných osôb vyznávajúcich pozitívne hodnoty a normy, topos zodpovednosti (politici konajú tak, aby našli riešenie).

Rozdiel oproti súčasným výpovediam vidím v použití štylistického prostriedku personifikácie.

5. Závěry a zhrnutie

Oba analyzované texty vykazujú znaky rovnakosti i odlišnosti a hoci je medzi nimi rozdiel 361 rokov, nachádzam v nich viac paralel ako rozdielov, hoci rozdiely opíšem podrobnejšie. Hypoteticky sa tento výsledok dal očakávať, pretože hoci je medzi antickou rétorikou a moderným výskumom persúázie približne 2500 rokov, argumentácia už existovala aj v gréckom období ako prejav a jeho oponentúra.

Persuazívny potenciál lexiky:

Paralely:

Oba texty charakterizuje využívanie lexiky, ktorá patrí do oblasti inštitucionálnej, rezortnej ideologickej i interakčnej. Lexémy patria k pozitívnym i negatívnym, pričom ich vzájomné protipôsobenie v jednom argumente zvyšuje ich persúáznu silu. Tieto symbolické lexémy s pozitívnou konotáciou pre obe strany označujú žiaduce pozitívne hodnoty, ako napr. mier, rovnosť, sloboda, spravodlivosť. Vzbudzujú obdiv, apelujú na city a ich cieľom je vytvoriť u adresáta pocit spolupatričnosti. Lexémy s negatívnou konotáciou vyjadrujú naopak to, proti čomu je potrebné bojovať, to, čo v civilizácii (v akejkoľvek dobe) nie je žiaduce. Kľúčové slová sú samostatnými lexémami, syntagmami, viacslovnými pomenovaniami, metaforami, v ktorých sa koncentruje evaluácia, apel, deontika. Ako prvé vyzdvihnem argumentačné konektory damit dass, dass, konštrukcie wenn-so, kauzálne reťazce, zdôvodnenia s námietkami, sťažnosti vo forme výziev, ďakovania, modálne príslovky, ktoré vytvárajú argument. Politický slovník oboch politikov je založený na protiklade priateľ vs. nepriateľ.

V Scholzovom prejave sa nachádzajú aj „staroneologizmy“, ktoré vznikli zároveň s napadnutím Ukrajiny²⁸ a začatím vojny zo strany Ruska, respektíve sa v tej chvíli ich sémantický potenciál rozšíril či posunul. Mám na mysli lexému Zeitenwende vo význame koniec epochy alebo začiatok iných (nových) časov, prípadne aj bod zlomu či historický medzník. Ďalšou lexémou, ktorá je neologizmom, je Deutschlands geschwindigkeits, ktorá je pre laickú verejnosť pomerne nezrozumiteľná. Ide o „rýchlosť“, akou je Nemecko schopné zrealizovať svoje predsavzatia alebo projekty.

Odlišnosti:

V texte, ktorý radím do obdobia ranej novej hornej nemčiny (neskorá stredná horná nemčina) ide z pohľadu lexiky (na tomto mieste spomeniem aj javy spadajúce do oblasti morfológie a syntaxe, čiastočne ortografické)²⁹ o lexémy, ktoré sú pre obdobie prechodu z osvietenieckého do barokového obdobia typické. Okrem vyššie uvedených spoločných sú to navyše aj protinávrhy, epigramatické formulácie, pozdravy, interjekcie, dvojbodky a pomlčky, ktoré vytvárajú argument, slovné vysvetlenia (a príznaková typografia). Už v 17. st. sa formovala politická slovná zásoba (v. Polenz 1994, s. 358), ktorá sa vo vývine menila formou zužovania, rozširovania, prípadne zmeny významu niektorých lexém. „Obrigkeit“ zmenila význam v ponímaní Lutherových charakteristík z „poslušne požadovať Boží príkaz“ na neskorší význam „svetská autorita“ – vrchnosť. K persúázne silným lexémam v politickej rovine radím v tomto období „Macht/Gewalt/Herrschaft/Regiment“.

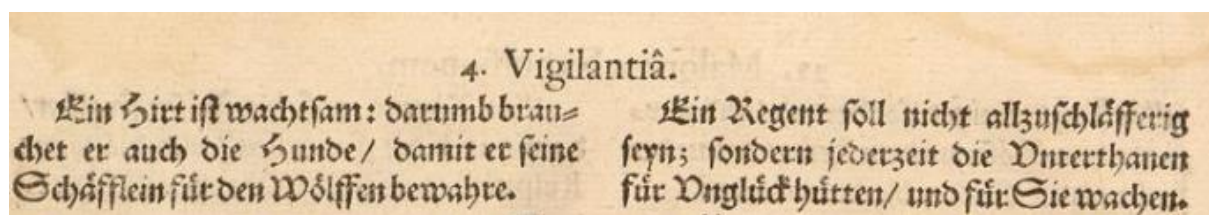
²⁸ S ruskou agresívnou vojnou na Ukrajine súvisia aj ďalšie kľúčové slová, ktoré pochádzajú zo staršieho obdobia, napr. Studená vojna (Kalter Krieg), boj za mier (Kampf/Krieg um Frieden) alebo politika sily (Politik der Stärke).

²⁹ Mnohé sú zároveň znakom doby v ktorej vznikli.

Weber využíval pomerne často modálne slovesá: so kan ich..., kriegen soll, soll weichen der Rede a iné. Používanie konjunktívov je zamerané na časovú diferenciaciu prednesených obsahov, pričom prevláda konjunktív 1, ktorý bol z lingvistického pohľadu nahradzovaný konjunktívom 2 až v neskoršom období. Časté je ambivalentné používanie slovesa hett a nepresné používanie perfektových slovesných tvarov: daß meine Söhne darumb gestroben sein. Zvláštne je aj používanie číslovky jeden/jedna: ein Lacedemonische Frau, ktorá nereflektuje rodovú odlišnosť.

Z pohľadu slovotvorby je zaujímavé používanie a zároveň zapisovanie kompozít: Kriegen=Zeiten, den gewünschten Frieden wieder=bringen, Kriegs=mann, Thum=Kühnheit, Gold= und Geld=schatz, Kriegs= und Friedens=zeiten a z pohľadu lexiky využívanie mnohých latinských slov a citátov, prípadne francúzske slová. V texte sa vyskytuje veľké množstvo archaických slov, prípadne takých, ktoré vo vývoji zmenili štylistickú hodnotu, z neutrálnych prešli do inej štylistickej vrstvy, napr. auff sein Maul (na ústa), preto sa nám text javí ako lexikálne príznakový, čo však súvisí s obdobím jeho vzniku a dobovými zvyklosťami.

Markantné rozdiely vo vzťahu k súčasnému jazyku vidím v syntaxi. Vety sú väčšinou komplikované, dlhé, viacčlenné, hypotaktické s nevyhraneným slovosledom, ktorý na jednej strane spĺňa požiadavky súčasného jazyka, na druhej strane je voľný, pripomínajúci stredohornonemecké obdobie. V úvahách sa nachádza veľa prípusťkových (koncesívnych) viet so slovesom byť v konjunktíve 1 (sey) a zároveň účelových (finálnych) viet (dass ... erkenne). Weberov text vykazuje veľké množstvo biblických citátov, ktoré majú za úlohu zvýšiť dôveryhodnosť, transformované používanie biblických slov (ľudia nesú svoj kríž), ďalej sú to názorné prirovnania politika k pastierovi (Weber aj k lekárovi a i.).

4. Bdelosť

Pastier musí byť ostražitý a preto potrebuje psov, aby mohol ochrániť svoje ovečky pred vlkami.

Vladár by nemal byť ospalý, ale vždy by mal ochraňovať svojich poddaných pred nešťastím a bdiť nad nimi.

Persuazívny potenciál výpovedných aktov:

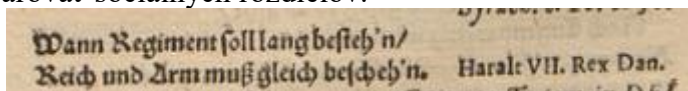
Paralely: Vidím ich vo využívaní rovnakých výpovedných aktov, podobne vidím aj rovnakú intenciu pri formulovaní výpovede.

Kancelár Scholz vo svojom prejave **VAROVAL** pred agresiou vojny fatálnym výsledkom: *Würde die Ukraine aufhören, sich zu verteidigen, dann wäre das kein Frieden, sondern das Ende der Ukraine.* **VYSVETLIL** svoje stanovisko: *dass wir ukrainische Stimmen hören, wenn wir über Russlands Krieg in der Ukraine diskutieren. Ich meine, Yevgenia Belorusets bringt zwei zentrale Gedanken zum Ausdruck.* **TVRDIL**, že nikto viac netúži po mieri ako obyvatelia Ukrajiny: *Jede Ukrainerin, jeder Ukrainer sehnt sich nach Frieden, mehr als irgendwer sonst.* **PRISŤUBIL**, že Nemecko bude Ukrajinu naďalej podporovať tak dlho, ako to len bude možné: *So wie wir es tun, indem wir die Ukraine unterstützen, so lange, wie das nötig ist.* **ZHODNOTIL**, že celý spolkový snem je v ukrajinskej otázke jednotný: *Ich weiß, in diesem Haus findet dieser Kurs breite Zustimmung über die Fraktionen der Regierungsparteien hinaus.* **POĎAKOVAL** kolegom za spoluprácu a pomoc: *Dafür, sehr geehrter Herr Merz, bin ich Ihnen und den Kolleginnen und Kollegen der CDU/CSU-Fraktion dankbar. Ich bin Annalena Baerbock und Boris Pistorius sehr dankbar, dass sie zusammen mit mir gezielt bei unseren*

Verbündeten dafür werben – übrigens mit Erfolg. **VYJADRIL** presvedčenie, že aj väčšina nemeckých občanov si **ŽELÁ** to, čo Ukrajinci – mier: *Die Ukraine will, dass dieser Krieg endet – vom ersten Kriegstag an.* **VYZVAL** na spoluprácu a pomoc, ako aj na cielené vymedzenie sa voči agresorovi. Položil **RÉTORICKÚ otázku**: *Wie also kommt die Ukraine dem Ziel eines gerechten Friedens näher?* **VYČÍTAL/KRITIZOVAL** nejednotné (mimoparlamentné) nemecké stanovisko k pomoci: *Man schafft auch keinen Frieden, wenn man hier in Berlin „Nie wieder Krieg“ ruft und zugleich fordert, alle Waffenlieferungen an die Ukraine einzustellen.* Formou kategorického imperatívu (**ROZKÁZAL**) **INFORMOVAL** o zámeroch Nemecka: *Umso mehr muss für uns klar sein: Unsere europäische Friedensordnung ist wehrhaft. Unser „Nie-wieder!“ bedeutet, dass der Angriffskrieg niemals zurückkehrt als Mittel der Politik. Unser „Nie-wieder!“ bedeutet, dass sich Putins Imperialismus nicht durchsetzen darf.* Ďalej svoje rozhodnutie **ZDÔVODNIL**: *Nur dann werden die zivilisatorischen Errungenschaften Bestand haben, auf die auch unser Friede baut und die wir in der Charta der Vereinten Nationen, der Schlussakte von Helsinki und der Charta von Paris festgeschrieben haben.* **ZAVIAZAL SA** k nasledujúcej budúcej pomoci Ukrajiny a **ZDÔVODNIL** ju. *Deshalb stehen wir so fest an der Seite der Ukraine bei der Verteidigung ihrer Souveränität und ihrer territorialen Integrität. Deshalb leisten wir humanitäre, wirtschaftliche und militärische Hilfe für die Ukraine, für ihre Bürgerinnen und Bürger: mehr als 14 Milliarden Euro in den zurückliegenden zwölf Monaten – ein großer und unserem Land angemessener Betrag.* **ŽELAL** si aby: *Ich wünsche mir, dass wir diese Deutschlandgeschwindigkeit beibehalten, als Fortschritt, den unser Land aus der Zeitenwende mitnimmt.* **VYZÝVAL** prezidenta Putina i iné mocnosti: *an Putin: Ziehen Sie Ihre Truppen zurück! A Meine Botschaft an Peking ist klar: Nutzen Sie Ihren Einfluss in Moskau, um auf den Rückzug russischer Truppen zu drängen! Und liefern Sie keine Waffen an den Aggressor Russland!* **PREHLÁSIL** *Wenn wir Sicherheitsfragen im Licht der Zeitenwende neu denken, dann geht es nicht nur um militärische Fähigkeiten. Wir haben in den vergangenen zwölf Monaten Desinformationskampagnen erlebt, Sabotageakte an kritischer Infrastruktur, auch Cyberangriffe.* **ZDÔRAZNIL** *Wie stark und widerstandsfähig wir sein können, das haben wir gezeigt, als Russland uns mit dem Stopp von Energielieferungen unter Druck gesetzt hat. Denn wir sind gut durch diesen Winter gekommen, auch ohne russische Gaslieferungen.* **ODPORÚČAL**: *Am Ende ihres eingangs zitierten Tagebucheintrags vom 2. März 2022 schreibt die Ukrainerin Yevgenia Belorusets: „Es gibt aber Werte, die viel größer als die Ukraine sind, die man verteidigen muss. Es gibt Situationen, in denen Widerstand die Rettung bedeutet.“ Wie recht sie hat!*

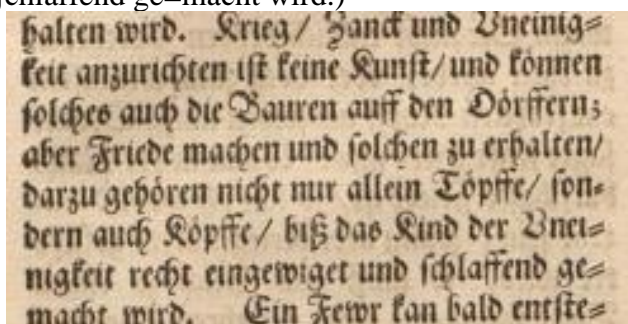
20

Richtár Weber používa vo svojom prejave termín vladár, čo v dnešnej dobe chápem ako výraz politik. **VAROVAL** citujúc Haralda VII, dánskeho kráľa, že ak má mať vláda dlhé trvanie, musí sa rovnako nakladať s bohatými i chudobnými. (Wann Regiment soll lang besteh'n/ Reich und Arm muß gleich besteh'n.) Tento citát možno chápať aj ako **VÝZVU** smerom k politikom, ktorí by sa mali vyvarovať sociálnych rozdielov.

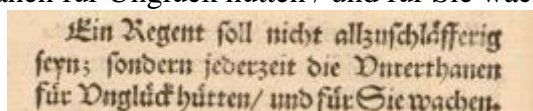

A ďalej **TVRDIL**, že „mier je najliečivejšia sila, ktorú Boh nadelil svetu. V mieri môže každý človek s istotou uskutočniť svoj zámer, užívať si svoje peniaze a majetok a bezpečne kráčať po svojej ceste.“ **APELOVAL** na poslucháča: „Keď však vidíš prichádzať svojich nepriateľov, chráň sa pred všetkým zlým.“ Najlepšie je vojnám úplne predchádzať. **TVRDIL**, že múdry vladár „zachová pre svojich poddaných mier,“ pretože „zapríčiniť vojnu, zradu a nejednotu, to nie je žiadne umenie, [...] ale nastoliť mier a zachovať ho, k tomu nestačia len nástroje, ale je potrebná aj hlava, kým sa dieťa nejednoty neukolíše a neuspí.“ (Krieg / Zank und Uneinig=keit anzurichten ißt keine Kunst / [...] / aber Friede machen und solchen zu erhalten /

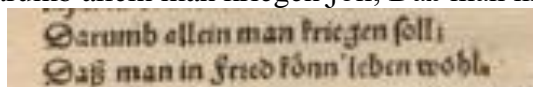
darzu gehören nicht nur allein Töpffe / sondern auch Köpffe / biß das Kind der Unei=nigkeit recht eingewiget und schlaffend ge=macht wird.)

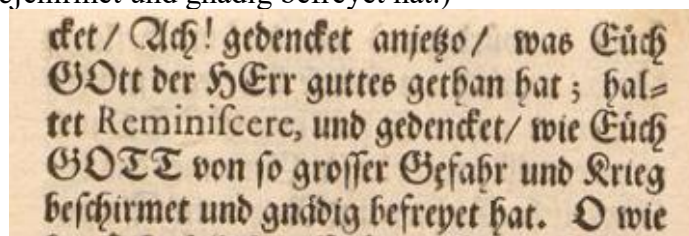
ODPORÚČAL, aby vladár/politik nebol ospalý, ale vždy by mal ochraňovať svojich poddaných pred nešťastím a bdieť nad nimi.“ (Ein Regent soll nicht allzuschläfferig seyn; sondern jederzeit die Unterthanen für Unglück hütten / und für Sie wachen.)

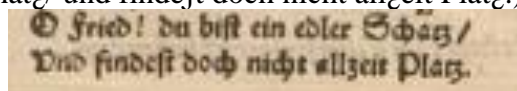
V inej časti opäť **ZDÔRAZNIL**, aký je mier dôležitý. „Preto by mal každý pochopiť, že sa v mieri dá žiť lepšie.“ (Darumb allein man kriegem soll, Daß man in fried könn leben wohl.)

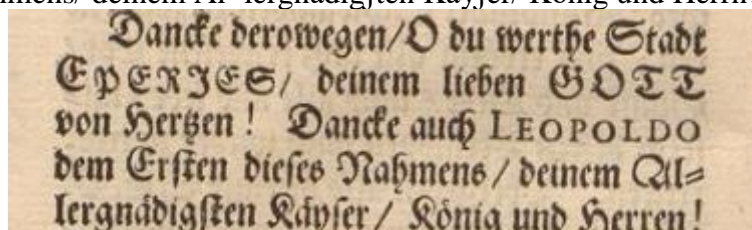
Preto explicitne **VYZÝVAL** občanov mesta Prešov: Ach! pamätajte a myslite na to, v čom vám Boh, náš Pán, pomohol, pamätajte si a pripomínajte si, ako vás Boh ochránil pred nebezpečenstvom a vojnou a ako vás oslobodil. (Ach! Gedencket anjezo/ was Eüch GOTT der HErr guttes gethan hat; hal=tet Reminiscere, und gedencket/ wie Eüch GOTT von so grosser Gefahr und Krieg beschirmet und gnädig befreyet hat.)

Na inom mieste **PREHLÁSIL**, že mier je „vzácný poklad, ale nie vždy na prvom mieste.“ (O fried! Du bist ein edler Schatz/ und findest doch nicht allzeit Platz.)

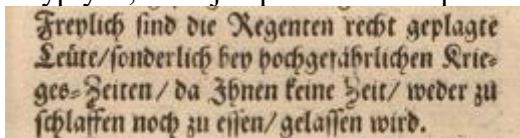

Na viacerých miestach v texte **ĎAKOVAL** za možnosť, vykonávať takúto dôležitú funkciu akou funkcia richtára je a ďakoval aj za pomoc pri výkone svojho úradu. Preto sa zo srdca poďakuj, ó, ctené mesto Prešov, svojmu milostivému Bohu! Poďakuj aj Leopoldovi, prvému tohto mena, svojmu najmilostivejšiemu cisárovi, kráľovi a pánovi! (Dancke derowegen/ O du werthe Stadt EPERJES/ deinem lieben GOTT von Herzen! Dancke auch LEOPOLDO dem Ersten dieses Namens/ deinem Al=lerngädigsten Kaysler/ König und Herrn!)

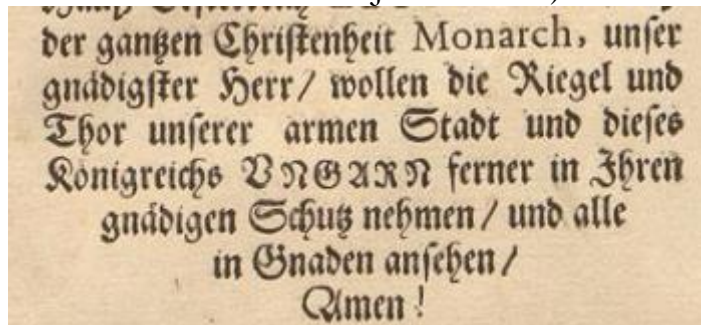

VYSVETLIL výhody mierového života, v ktorom si občania mesta navzájom pomáhajú a podporujú sa na príbehu o Epaminondasovi: „Keď sa Epaminondasa spýtali, prečo mesto Sparta nemá žiadne hradby, tento odpovedal: stačí, že občania sú jednotní a stoja jeden za druhým (daß die Bürger mit einander Eins weren), práve oni predstavujú hradby mesta Sparta. Zároveň dodáva, že tam, kde prekvitá mier, je aj šťastie. Vojsa neprináša nič dobré, preto je dobrý len mier, mier živí, vojna kriví.

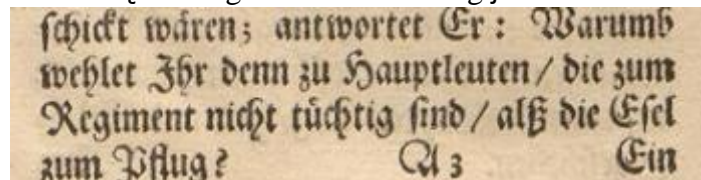
INFORMOVAL o nepríjemných veciach sprevádzajúcich život politika: „Aj vládati sú utrpení ľudia, najmä v nebezpečných vojnových rokoch, pretože im vôbec nezostáva čas poriadne sa vyspať a najesť“ (Freylich sind die Regenten recht geplagte Leute / sonderlich bey hochgefährlichen Krieges=Zeiten / da Ihnen keine Zeit / weder zu schlaffen noch zu essen / gelassen wird.) Z vedeného vyplýva, že vojna prináša len trápenie.

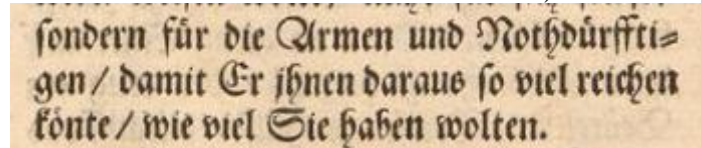
Na mnohých miestach nachádzam **ŽELANIE**, buď priame, alebo vo forme **PROSBY**: Milostivo ochraňujte brány nášho biedneho mesta a celého uhorského kráľovstva a zmilujte sa nad nami. Amen! ([...] unserer armen Stadt und dieses Königreichs UNGARN ferner in Ihren gnädigen Schutz nehmen/ und alle in Gnaden ansehen/ Amen!)

Použil aj viacero **RÉTORICKÝCH otázok**, z ktorých vyberám: Prečo si teda volíte za vodcov tých, ktorí nie sú schopní vládnuť, presne tak, ako osol nie je schopný orať? (Warumb wehlet Ihr denn zu Hauptleuten/ die zum Regiment nicht tüchtig sind/ al3 die Esel zum Pflug?)

Podobne ako Olaf Scolz aj on **PRISLUBIL POMOC** všetkým, ktorí potrebujú pomoc, aby im z nej mohol dať toľko, koľko potrebujú. (sondern für die Armen und Nothdürfftigen/ damit Er ihnen daraus so viel reichen könnte/ wie viel Sie haben wolten.)

Odlišnosti:

Scholzov prejav je adresnejší a explicitne sú formulované aj jeho výpovede. Weberove výpovede sú implicitnejšie (samozrejme, nie vždy), pričom prevládajú odporúčania. Implicitnosť vyjadruje pomocou citátov, odkazov na Bibliu, prísloví a prerozpráváním (najmä antických (nielen) príbehov. Vo veľkej miere využíva 3. osobu singuláru. Jednotlivé odkazy sú logické a podložené. U Webera sú ilokučné funkcie jednotlivých výpovedí často indikované

performatívnym použitím ilokučných slovies ako napr. navrhujem, vyhlasujem, oznamujem a p., čo indikuje ceremoniálny charakter prejavu.

Persuazívny potenciál textovej oblasti:

Paralely:

Oba texty charakterizujem rovnakým vstupom do textu. Spoločný je aj prvok sebareprezentácie oboch politikov ako ľudí, ktorí vyznávajú mier a sú proti každej forme neprávosti a násilia. Zároveň je v oboch textoch dominujúca vôľa hlavných aktérov splniť si svoju „politickú“ povinnosť. Obaja pomenúvajú základné hodnoty, ktoré je potrebné chrániť a bojovať za ne (príčinný topos – vojna). Rovnaký je aj topos solidarity s tými, ktorí trpia, alebo s tými, ktorí sa postavili na stranu mieru, topos autority, topos princípov (normy a záväzky), odvolávanie sa na orgány štátnej a inej verejnej správy, rovnaký je aj topos nevyhnutnosti vo význame komentovania krokov, ktoré politik voči nespravodlivosti a nepriateľovi urobí. Podobne rovnaký je cieľ: prinavrátenie, resp. udržanie mieru. Slovmi Webera: Vojna neprináša nič dobré, preto je dobrý len mier, mier živí, vojna kriví. A dodáva: „Nulla Salus Bello“ – vo vojne nie je spása. (Viel Wohlfahrt Krieg nicht bringen thut / Darumb der Fried´allein ist gutt / Friede ernehret Krieg verzeihet.) Topos hodnotenia je tiež prítomný v oboch textoch – pokračovaním vojny hrozí katastrofa, pretože sa môže rozšíriť, u Webera hlad. Motivačný topos vidím tiež u oboch rovnaký, skutočnosť, že ľudia sú zabíjaní, ich sloboda je obmedzovaná, je nepriateľná. Topos hodnoty – sloboda a demokracia. Dátový topos – 40 miliónov Ukrajincov.

V oboch textoch sa nachádza časť narratio, v ktorej politik vykresľuje vzniknutú situáciu. V súčasnom prejave sa nachádza v úvode, v prípade Webera sa ťahne celým textom, čo je však spôsobené jeho konštrukciou – vojna a mier vysvetľované na pozadí ľudskej fyziológie.

Odlišnosti:

V Scholzovom prejave je markantne čitateľný topos nevyhnutnosti a naliehavosti (ak Nemecko, EÚ a USA hneď nezareagujú, hrozí nebezpečenstvo), hoci oba sa nachádzajú aj v texte J. Webera.

Vo Weberovom texte je markantný topos histórie, ktorý ukazuje, že aj nepopulárne opatrenie (zbytočná smrť mladých ľudí) je dôležité na dosiahnutie cieľa – víťazstvo vo vojne. Svedčí o tom nasledujúci príklad o tom, ako je potrebné čeliť nepriateľovi a pripomína smutný príbeh matky (ein Lacedemonische Frau), ktorá „poslala svojich piatich synov do vojny (hatte 5. Söhne in Krieg geschicket). Keď sa dopočuľa, že by sa mali vrátiť späť, čakala na nich na predmestí, aby uvidela, ako vyhrali vojnu. A keď jej niekto povedal, že všetci jej synovia zahynuli (daß Ihre Söhne alle umbkommen weren), odpovedala: Na to som sa nepýtala, ale na to, ako sa voďí našej krajine. Na to jej ten človek odpovedal: Zvíťazili sme (es hat gewonnen). Potom ľahšie znesiem utrpenie (das leyde ich gerne), že moji synovia preto zomreli, (daß meine Söhne darumb gestroben sein) odvetila žena“. Hovorí teda o zbytočných obetiach na ľudských životoch, hoci zároveň aj hrdosti matky, ktorá sa dnes javí ako nepochopiteľná.

Z pohľadu štylistiky vidím dominanciu barokového štýlu s jeho vyumelkovanými odtienkami, rétorickými trópmi a figúrami, ako napríklad antitézou, paralelizmom, zeugmou, oxymoronom, a zároveň metaforickými vyjadreniami súvisiacimi s vysokým štýlom a opierajúcimi sa o mytologické a heroické obrazy. Pompézny barokový štýl³⁰ charakterizujú najmä početné, monumentálne a silné protiklady, dokonca aj extrémistické výpovede.

Ide o racionálnu argumentáciu, príznakovú pre obdobie, v ktorom prejav vznikol. V čase osvietenstva sa argumenty založené na pocitoch považovali za neobjektívne. Z dnešného pohľadu by sme Weberov typ argumentovania mohli hodnotiť aj ako morálno-etický typ argumentácie, ktorá sa opiera o eticky príkladné a spoločensky uznávané osobnosti. Cieľom

³⁰ V nemeckej literatúre nachádzame termín Schwulststil, vo význame „napuchnutý“ (von Polenz 1994, s. 309).

takejto argumentácie je zvýšiť vlastnú dôveryhodnosť, pričom účinok na prijímateľa je emocionálny a trvalý (Schuh a Watzke 1983, s. 139-140). V textoch nachádzame aj plauzibilnú argumentáciu, ktorá predstavuje najbežnejší typ a vnímame ju ako argumentáciu „zdravým rozumom“. Aj Weber, ako predstaviteľ mestskej intelektuálnej vrstvy, kladie dôraz na spoločné ľudské skúsenosti, pričom sa používa zovšeobecnenia, čím vyjadruje svoj vlastný názor. Ako lekár a lekárnik mal sklon k explicitnému vyjadrovaniu prostredníctvom racionálnej argumentácie.

Zhrnutie cieľov:

Hoci sa o to mnohé vedné odbory snažia a čiastočne sa im to aj (matematicky) darí, doteraz neexistujú kritériá na odôvodnené priradenie konkrétnych argumentov k argumentačným vzorom. (Pokusom môže byť Zouharova monografia *Argument: nástroj myslenia a presvedčania* (2022), v ktorej vyčleňuje 6 typov argumentov s ich rozličnými podskupinami.) Tieto kritériá sa však pri zložitých rečových aktoch, akým je argumentácia, ťažko špecifikujú. Napríklad sa nedá s určitosťou povedať, že nejaký argumentačný vzor môžeme rozpoznať na základe výskytu určitých lexém alebo určitých výpovedných aktov. Ako východisko z tejto dilemy som si overovala, či je moje priradenie konkrétnych textových pasáží k výpovedným aktom intersubjektívne zrozumiteľné. Z tohto skúmania zostali len tie, pre ktoré bolo takéto priradenie relatívne bezproblémové. Z uvedených úvah vzišiel nasledovný všeobecný vzorec: Persuázia sa začína základným výpovedným aktom – TVRDENIE, v ktorom politik prezentuje obsah (očakávajúc reakciu zo strany adresáta (okamžitá/ neskorá)), v ďalšom kroku nasledujú persuazívne výpovedné akty: ZDÔVODNIŤ, VYSVETLIŤ a ďalšie vyššie uvedené, pričom politik predvída pozitívne alebo negatívne rozhodnutia. Z uvedeného vyplýva, že sa direktíva a persuázia udlišujú v tom, že persuázia slúžia na dosiahnutie konsenzu alebo konvergencie v otázkach činnosti a hodnotenia. Analýzy poukazujú na informačno-persuazívnu funkciu, ktorá je zameraná na usmerňovanie, formovanie názorov a zvyšovanie povedomia. Kontinuita vývinu bola jednoznačne dokázaná.

Zoznam bibliografických odkazov

- ACHOUR, Sabine, Annemarie JORDAN a Matthias SIEBERKROB, 2017. Argumentieren in Politik und Gesellschaft – Wie kann der Politikunterricht die politische Kommunikation durch sprachbildende Maßnahmen fordern? In: Brigitte JOSTES et.al., eds., *Sprachen – Bilden – Chancen: Sprachbildung in Didaktik und Lehrkräftebildung*. Münster: Waxmann, s. 231-242. ISBN 978-3-8309-3599-5.
- Anonym, 2023. *Moja Biblia*. [online]. [cit. 2023-09-15]. Dostupné z: <https://www.mojabiblia.sk/>
- AUSTIN, John Langshaw, 2004. *Ako niečo robiť slovami*. Bratislava: Kalligram. ISBN 80-7149-659-6.
- BAUDART, Anne, 1998. *Die politische Philosophie*. Köln: BLT Lübbe. ISBN 3-404-93008-8.
- BOETTCHER, Wolfgang, 1983. *Sprache. Das Buch, das alles über die Sprache sagt*. Braunschweig: Westermann.
- BÖTTCHER, Kurt et al., 1983. *Kurze Geschichte der deutschen Literatur*. Berlin: Volk und Wissen. Volkseigener Verlag. ISBN 978-30-6102572-4.

- BURKHARDT, Armin, 2003. *Das Parlament und seine Sprache. Studien zu Theorie und Geschichte parlamentarischer Kommunikation*. Reihe Germanistische Linguistik 241. Tübingen: Niemeyer. ISBN 978-3-4843-1241-8.
- BURKHARDT, Armin a Kornelia PAPE, 2003. *Politik, Sprache und Glaubwürdigkeit*. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag. ISBN 3-531-14165-1.
- BÜCKER, Jörg, 2004. *Argumentationstheorie und interaktionale Linguistik*. 2004. [online]. [cit. 2023-09-15]. Dostupné z: <http://arbeitspapiere.sprache-interaktion.de/stud/arbeitspapiere/arbeitspapier1.pdf>
- DIECKMANN, Walther, 1975. *Sprache in der Politik. Einführung in die Pragmatik und Semantik der politischen Sprache*. 2. vyd. Heidelberg: Winter Universitätsverlag. ISBN 978-3-8253-2467-4.
- DIECKMANN, Walther, 1981. *Politische Sprache, politische Kommunikation*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag. ISBN 3-533-03024-5.
- DIECKMANN, Walther, 2005. *Deutsch: politisch – politische Sprache im Gefüge des Deutschen*. [online]. Mannheim: Dudenverlag [cit. 2023-09-15]. Dostupné z: <https://download.e-bookshelf.de/download/0000/3053/98/L-G-0000305398-0007583842.pdf>
- DOLNÍK, Juraj, 2007. *Lexikológia*. Bratislava: UK. ISBN 978-80-223-2308-6.
- DOLNÍK, Juraj, 2007. *Súčasná spisovná slovenčina a jej problémy*. Bratislava: Stimul. ISBN 978-80-89236-26-8.
- DOLNÍK, Juraj, 2009. *Všeobecná jazykoveda. Opis a vysvetľovanie jazyka*. Bratislava: Veda. ISBN 978-80-224-1078-6.
- DOLNÍK, Juraj, 2010. *Jazyk – človek – kultúra*. Bratislava: Kalligram. ISBN 978-80-8101-377-5.
- DORNSEIF, Franz, 2004. *Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen*. 8. vyd. Berlin; New York: de Gruyter. ISBN 3-11-017921-0.
- EYER, Peter, 1987. *Perlokutionen*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. ISBN 3-11-166237-3.
- ERNST, Peter, 2002. *Pragmalinguistik. Grundlagen, Anwendungen, Probleme*. Berlin; New York: Walter de Gruyter. ISBN 3-11-017013-2.
- EROMS, Hans Werner, 2014. *Stil und Stilistik: Eine Einführung*. Berlin: Erich Schmidt Verlag. ISBN 3-50-315554-6.
- FLEISCHER, Wolfgang a Irmhild BARZ, 1995. *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag 1995. ISBN 3-484-10682-4.
- FURDÍK, Juraj, 1993. *Slovotvorná motivácia a jej jazykové funkcie*. Levoča: Modrý Peter. ISBN 80-85515-03-2.
- GIRNTH, Heiko, 2015. *Sprache und Sprachverwendung in der Politik. Eine Einführung in die linguistische Analyse öffentlich-politischer Kommunikation*. Berlin; New York: de Gruyter. ISBN 3-11-033800-9.
- GRÁC, Ján, 1988. *Persuázia. Oplyvňovanie človeka človekom*. Martin: Osveta.
- GRÜNERT, Horst, 1984. Deutsche Sprachgeschichte und politische Geschichte in ihrer Verflechtung. In: Werner BESCH et.al. ed. *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur*

- Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung.* Berlin; New York: de Gruyter, s. 29-37. ISBN 3110112574.
- GRÜNERT, Horst, 1974. *Sprache und Politik.* Berlin; New York: de Gruyter. ISBN 3 1 1 0 0 3 6 0 9 6.
- GUTTKE, Matthias, 2010. *Strategien der Persuasion in der schriftkonstituierten politischen Kommunikation.* Frankfurt am Main: Peter Lang. ISBN 978-3-6316-0457-1.
- HALLIDAY, Michael, Alexander, Kirkwood, 1994. *Introduction to Functional Grammar.* London: Edward Arnold.
- HERINGER, Hans Jürgen a Rainer WIMMER, 2015. *Sprachkritik. Eine Einführung.* Paderborn: Wilhelm Fink. ISBN 978-3-8252-4309-8.
- HINDELANG, Götz, 1978. *Auffordern. Die Untertypen des Aufforderns und ihre sprachlichen Realisierungsformen.* Göppingen: Kümmerle. ISBN 3-874-52405-1.
- HINDELANG, Götz, 2010. *Einführung in die Sprechakttheorie. Sprechakte, Äußerungsformen, Sprechaktsequenzen.* 5. vyd. Berlin; New York: de Gruyter. ISBN 3-110-23147-6.
- HOLLY, Werner, 1990. *Politikersprache: Inszenierung und Rollenkonflikte im informellen Sprachhandeln eines Bundestagsabgeordneten.* Berlin; New York: de Gruyter. ISBN 3-110-12307-X.
- IAKUSHEVICH, Marina a Astrid ARNING, eds., 2012. *Strategien persuasiver Kommunikation.* Hamburg: Dr. Kovač. ISBN 978-3-8300-6006-2.
- IVANOVÁ, Martina, 2011. Epistemické funkcie evidenčných operátorov v slovenčine. In: Martin OLOŠTIAK, Martina IVANOVÁ a Daniela SLANČOVÁ, eds. *Vidy jazyka a jazykovedy.* Prešov: FF PU, s. 145-154. ISBN 978-80-555-0335-6.
- JANUSCHEK, Franz, ed., 1985. *Politische Sprachwissenschaft: zur Analyse von Sprache als kultureller Praxis.* Opladen: Westdeutscher Verlag. ISBN 3-531-11719-X.
- KÁŠOVÁ, Martina, 2012. Persuasion und Argumentation in der Wahlwerbung. In: IAKUSHEVICH, Marina a Astrid ARNING, eds., *Strategien persuasiver Kommunikation.* Philologia Sprachwissenschaftliche Forschungsergebnisse. Band 168. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, s. 89-100. ISBN 978-3-8300-6006-2.
- KÁŠOVÁ, Martina, 2014. Emotionalität im Wahlwerbetext. In: Lenka VAŇKOVÁ, ed., *Emotionalität im Text.* Tübingen: Stauffenburg Verlag, s. 365-380. ISBN 978-3-95809-506-9.
- KÁŠOVÁ, Martina, 2015. „Die Font im Kopf“. Emotionen in den publizistischen Texten präsentiert am Beispiel des österreichischen „Standard“ und „Profil“. In: Martina KÁŠOVÁ, ed., *Mit Österreich nicht nur in der Monarchie.* Prešov: D.A.H., s. 52-66. ISBN 978-80-89682-08-9.
- KÁŠOVÁ, Martina a Slavomíra TOMÁŠIKOVÁ, 2016. Bilingválna lexikografia v oblasti práva a hospodárstva. In: *Perspektívy = Perspectives: časopis o ekonomickom dianí = journal on economic issues.* Roč. 2, č. 1 (2016), s. 105-122. ISSN 1339-8245.

- KÁŠOVÁ, Martina, 2017. Štát a politika v onomaziologickom slovníku. In: Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie II. - Bratislava: Ekonóm, s. 539-548. ISBN 978-80-225-4224-5.
- KÁŠOVÁ, Martina a Slavomíra TOMÁŠIKOVÁ, 2020. Komparative Terminologie um das Coronavirus. In: Slawomir MAZUR, ed., *Current development of society: integration of analytic and synthetic approaches*. Mainz: Logophon Verlag, s. 30-36. ISBN 978-3-936172-57-7.
- KÁŠOVÁ, Martina, Slavomíra TOMÁŠIKOVÁ a Eva HRDINOVÁ, 2020. *Koronavírus v slovnej zásobe*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. ISBN 978-80-555-2519-8.
- KÁŠOVÁ, Martina, ed., 2021. *Matka a dieťa. Trilingválny paralelný nemecko-slovensko-český prekladový slovník*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. ISBN 978-80-555-2709-3.
- KÁŠOVÁ, Martina a Slavomíra TOMÁŠIKOVÁ, 2021. *Matka a dieťa v slovnej zásobe*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. ISBN 978-80-555-2733-8.
- KÁŠOVÁ, Martina a Slavomíra TOMÁŠIKOVÁ, 2021. Weber, Johann: Janus Bifrons: Prirodzené zrkadlo vladára (1662). In: Vasil GLUCHMAN et al.: *Antológia dejín etického myslenia na Slovensku II. (do konca 19. storočia)*. Prešov: Filozofická fakulta, s. 11-112. ISBN 978-80-555-2786-4.
- KETTEMANN, Bernhard, Rudolf DE CILLIA a Isabel LANDSIEDLER, eds., 1988. *Sprache und Politik verbal-Werkstattgespräche*. Frankfurt am Main: Peter Lang. ISBN 3-631-32153-8.
- KLEIN, Johann Samuel, 2021. Nachrichten von den Lebensumständen und Schriften evangelischer Prediger in allen Gemeinden des Königreichs Ungarn III.-IV. In: Peter KÓNYA a Zoltán CSEPREGI, eds., Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. ISBN 978-80-555-2901-1.
- KLEIN, Josef, 2019. *Politik und Rhetorik. Eine Einführung*. Wiesbaden: Springer Verlag. ISBN 978-3-658-25455-1.
- KLEIN, Josef, 2016. *Von Gandhi und al-Qaida bis Schröder und Merkel. Politolinguistische Analysen, Expertisen und Kritik*. Berlin: Frank & Timme. ISBN 978-3-7329-0123-4.
- KLEIN, Josef, 1989. Wortschatz, Wortkampf, Wortfelder in der Politik. In: Josef KLEIN, ed., *Politische Semantik. Bedeutungsanalytische und Sprachkritische Beiträge zur politischen Sprachverwendung*. Westdeutscher. Opladen: Westdeutscher Verlag, s. 3-50.
- KNAPE, J.: Persuasion. In: Gert UEDING, 2003. *Historisches Wörterbuch der Rhetorik*, Bd. 6. Tübingen: Niemeyer, s. 874-907.
- KOLMER, Lothar a Carmen ROB-SANTER, 2002. *Studienbuch Rhetorik*. Paderborn: Schöningh Verlag 2002. ISBN 3-8252-2335-3.
- KOPPERSCHMIDT, Josef, 1976. *Allgemeine Rhetorik. Einführung in die Theorie der Persuasiven Kommunikation*. 2. vyd. Stuttgart; Berlin; Köln; Mainz: Kohlhammer. ISBN 978-317004087-8.
- KOSTA, Peter, 1995. *Zur Modellierung persuasiver Sprechakte*. In: Zeitschrift für Slawistik, Bd. 40, Heft 2, s. 305-324. ISSN 0044-3506.

- KOSTA, Peter, 2008. Sprachwandel als Diskurswandel in postkommunistischen Staaten Osteuropas. In: Thomas STEHL, ed., *Kenntnis und Wandel der Sprachen*. Tübingen: Gunter Narr Verlag 2008, s. 241-263. ISBN 978-3-8233-6362-0.
- KUBÁŇI, Viliam, 2004. *Všeobecná psychológia*. Prešov: FHPV PU. ISBN 978-80-8068-257-6.
- LANGE, Gerhard, 2009. *Rhetorik. Mit Worten gewinnen*. 24. vyd., 5 dotlač. Bonn: Tassoverlag.
- MANN, ELKE, 2000. *Persuasive Sprechhandlungen in Alltagsdialogen des Russischen unter besonderer Berücksichtigung ihrer Handlungsbedingungen*. München: Otto Sagner. [online]. [cit. 2023-09-15]. Dostupné z: <file:///C:/Users/User/Downloads/1003907.pdf>
- MARCU, Daniel, 2000. *Perlocutions: The Achilles' heel of speech act theory*. In: Journal of Pragmatics 2000, Bd. 32. ISSN 1719-1741.
- MARTEN-CLEEF, Susanne, 1991. *Gefühle ausdrücken. Die expressiven Sprechakte*. Göppingen: Kümmerle Verlag. ISBN 978-3-8745-2799-6.
- MEIBAUER, Jörg, 2001. *Pragmatik. Eine Einführung*. Tübingen: Max Niemeyer.
- MISTRÍK, Jozef, 1985. *Štylistika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- MÜLLER, Anja, 1999. *Die Macht der Stimme. Die Stimme als rhetorischer Wirkungsfaktor: Zur persuasiven Funktion und Wirkung der Prosodie*. Bad Iburg: Der Andere Verlag. ISBN 3-9343-6627-9.
- NIEHR, Thomas, 2021. Politischer Sprachgebrauch. [online]. [cit. 2023-09-15]. Dostupné z: <https://publications.rwth-aachen.de/record/816757/files/816757.pdf>
- OLOŠTIAK, Martin, 2017. *Slovotvorba, slovnodruhové prechody, preberanie a skracovanie lexém*. [online]. [cit. 2023-09-15]. Dostupné z: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak11>.
- OLOŠTIAK, Martin a Martina IVANOVÁ, 2013. *Kapitoly z lexikológie*. Prešov: FF PU. ISBN 978-80-555-0938-9.
- ORGOŇOVÁ, Oľga a Alena BOHUNICKÁ, 2011. *Lexikológia slovenčiny*. Bratislava: Stimul. [online]. [cit. 2023-09-15]. Dostupné z: https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/ksj/publikacie/OOAB_lexikologia.pdf
- ORGOŇOVÁ, Oľga a Juraj DOLNÍK, 2010. *Používanie jazyka*. Bratislava: UK. ISBN 978-80-223-2925-5.
- ORTAK, Nuri, 2004. *Persuasion. Zur textlinguistischen Beschreibung eines dialogischen Strategiemusters*. Tübingen: Max Niemeyer. ISBN 3-4847-5026-X.
- POLENZ, Peter von, 1994. *Deutsche Sprachgeschichte vom Spätmittelalter bis zur Gegenwart*. Band II. 17. und 18. Jahrhundert. Berlin; New York: de Gruyter. ISBN 3-11-013436-5.
- POLENZ, Peter von, 2021. *Deutsche Sprachgeschichte vom Spätmittelalter bis zur Gegenwart*. Band I. Einführung, Grundbegriffe, 14. bis 16. Jahrhundert. Berlin; New York: de Gruyter. ISBN 978-3-11-034794-4.
- REISIGL, Martin, 2007. Stereotyp. In: Gert UEDING, ed., *Historisches Wörterbuch der Rhetorik*. Bd. 8. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

- RÖMER, Ruth, 2011. *Sprache zur Sprache gebracht. Aufsätze zur Intentionalität sprachlichen Handelns*. Bielefeld: Aisthesis Verlag. ISBN 978-3-89528-861-6.
- SEARLE, John Rogers, 2007. *Rečové akty*. Bratislava: Kalligram. ISBN 80-7149-892-0.
- SEARLE, John Rogers, 2007. *Mysel', jazyk, spoločnosť*. Bratislava: Kalligram. ISBN 80-7149-893-9.
- SHROUF, Naser A., 2006. *Sprachwandel als Ausdruck politischen Wandels*. Frankfurt am Main: Peter Lang. ISBN 3-631-54304-2.
- SCHIPPAN, Thea: *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Niemeyer 1992. ISBN 3-484-73002-1.
- SCHÖNBACH, Klaus, 2013. *Verkaufen, Flirten, Führen. Persuasive Kommunikation – ein Überblick*. 2. vyd. Wiesbaden: Springer Fachmedien. ISBN 978-3-658-01717-0.
- SCHOENKE, Eva a Ingrid SCHNEIDER, 1981. *Sprechen in unterschiedlichen Situationen*. Ismaning: Max Hueber, s. 66-76. ISBN 3-1900-1830-8.
- SCHUH, Horst a Wolfgang WATZKE, 1983. *Erfolgreich Reden und Argumentieren. Grundkurs Rhetorik*. München: Hueber-Holzmann, s. 135-148. ISBN 3-1900-1815-4.
- SCHUPPENER, Georg, 2007. *Spuren germanischer Mythologie in der deutschen Sprache. Namen, Phraseologismen und aktueller Rechtsextremismus*. Leipzig: Hamouda Wissenschaftsverlag 2007. ISBN 3-940-07501-9.
- STAFFELDT, Sven, 2007. *Perlokutionäre Kräfte. Lexikalisierte Wirkungen sprachlicher Äußerungen im Deutschen*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag. ISBN 978-3-6315-6399-1.
- ŠALING, Samo, Mária IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ a Zuzana MANÍKOVÁ, 2003. *Veľký slovník cudzích slov*. Bratislava – Prešov: SAMO. ISBN 80-89123-02-3.
- ŠTEFANČÍK, Radoslav, 2016. *Politický jazyk. Ako ho definovať?* In: Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie. Bratislava: Ekonóm, s. 28-46. ISBN 978-80-225-4292-0.
- ŠTEFANČÍK, Radoslav a Irina DULEBOVÁ, 2017. *Jazyk a politika. Jazyk politiky v konfliktnej štruktúre spoločnosti*. Bratislava: Ekonóm 2017. ISBN 978-80-225-4414-6.
- ŠTEFANČÍK, Radoslav a Miloslav HVAŠTA, 2019. *Jazyk pravicového extrémizmu*. Bratislava: Ekonóm. ISBN 978-80-225-4642-3.
- VAN EEMEREN, Frans H. a Rob GROOTENDORST, 1984. *Speech Acts in Argumentative Discussions. A Theoretical Model for the Analysis of Discussions Directed towards Solving Conflicts of Opinion*. Berlin/Dordrecht: De Gruyter/Foris. ISBN 978-906765018-2.
- WAGNER, Klaus R., 2001. *Pragmatik der deutschen Sprache*. Frankfurt am Main: Peter Lang. ISBN 3-631-37776-2.
- WEBER, Johann, 1662. *Ianus Bifrons Seu Speculum Physico-Politicum Das ist Naturlicher Regenten-Spiegel*. Leutschaw: Brewer. [online]. [cit. 2023-09-15].
Dostupné z: <https://digitale.bibliothek.uni-halle.de/vd17/content/pageview/13242496>
- WEIDINGER, Dorothea, 2002. *Nation – Nationalismus – Nationale Identität*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung. ISBN 3-89331-472-5.
- WODAK, Ruth a Florian MENZ, 1990. *Sprache in der Politik – Politik in der Sprache. Analysen zum öffentlichen Sprachgebrauch*. Klagensfurt: Drava. ISBN 3-854-35121-6.

- WODAK, Ruth, 2019. *Diskursanalyse*. [online]. [cit. 2023-09-15]. Dostupné z: <file:///C:/Users/User/Downloads/Diskursanalyse.pdf>
- WOTJAK, Gerd, 1982. Äquivalenz, Entsprechungstypen und Techniken der Übersetzung. In: Gert JÄGER a Albrecht NEUBERT, eds., *Äquivalenz bei der Translation*. Leipzig: VEB Enzyklopädie Verlag, s. 113-124.
- WOLFF, Gerhart, 1990. *Deutsche Sprachgeschichte*. 2. vyd. Tübingen: Francke 1990. ISBN 3-7720-1763-0.
- WUNDERLICH, Dieter, 1976. *Studien zur Sprechakttheorie*. Frankfurt am Main: Suhrkamp. ISBN 3-518-07772-4.
- ZOUHAR, Marián, 2022. *Argument: nástroj myslenia a presviedčania*. Bratislava: SAV. ISBN 978-80-224-1948-2.